

СЛОВО ПРОСВІТИ

ГАЗЕТА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

КВІТЕНЬ, Ч. 4 (34) 1997 РОКУ

Лист читача до друку!

А ЗА ЯКІ ЗАСЛУГИ?

Про статтю В. Алексєєва

«Особливий порядок для мови. Російської» (20. 11. 1997)

Ми українці. Ріжко вухо комусь це слово від злоби. Ми лицарі святого духа й терпіння вічного рabi.

Вадим Крищенко

Перша стаття В. Алексєєва, яку я прочитала, була «Демократичний погляд на російську мову і Українську державу». Назва була цікава сама по собі, оле ще більше зацікавило обличчя автора. Красиве. Але нахил голови і погляд очей так і просив сказати: «... оле ізбав мене від лукавого!». Сам автор назвав свою статтю «критично-прозаїчною», а я б швидше назвала її фальшиво-прозаїчною.

У статті йдеється про помсту українських патріотів російськомовному населенню за колишню русифікацію. «Помста» ця полягає в «насильницькій українізації», у тому, щоб позбавити кожного російськомовного громадянина права одержати інформацію і вищу освіту (в перспективі і середню) рідною мовою, відсунути його від громадських посад шляхом встановлення бар'єрів у вигляді обов'язкового знання «державної» мови.

Про Українську державу він говорить «прозаїчно», давши статті три підзаголовки: «Держава - священа корова» (це для українських патріотів), «Держава - прости - му-у». Тут уже чистісінко правда. Для автора та його однодумців Україна завжди була дійною коровою. А третій підзаголовок «Стій: приватне життя!» У співавтори до цієї статті він бере «платника податків» Івана Шаповалу.

Стаття «Й досі сперечаемся про очевидне» (8. 11. 1996 р.). В ній розвивається шовіністична теорія про вторинний, так би мовити, хуторянський характер української науки і культури, про одноукладне українське суспільство. Йому прекрасну відовиць дали співробітники Національної академії наук України Л. Шепотько, Г. Принц і О. Максимюк. А статті М. Косова, голови Комісії ВР з питань культури і духовності про мову, діють на Алексєєва, як на бика або індіка червоне. Він просто сміється, як у нас кожуть, на кутні. Він просто вважає безглаздим вираз «без мови немає народу». То я йому тоді скажу російською мовою: «Язык это и есть народ. Язык умрет - народ умрет» (Євгеній Євтушенко). Це вже писав не якийсь там малорос.

У статті «Про особливий порядок для мови. Російської» автор навіть «воздубил» галичан (так званих «бандерівців»). Він пише: «Історія свідчить, що намагання позбавити мільйони громадян їхньої мови приречено на загибель». І новодіть приклад, як тридцять мільйонів поліків не могли полонізувати трьох мільйонів громадян. Шановний депутате, Австро-Угорщина й Польща не прагли так ламати хребти й гнути людям ший, як Росія. Та й люди там живуть стійкі, настірні. І процювали там «Просвіта», і друкувались книжки, навчалися в школах. І наші сільні письменники до революції друкувалися там.

І виразах ви не соромитеся. Ось приклад: «Як тільки мерзотникам вдавалося посварити українців і росіян, то стрімкій занепад України». А скільки отруті у вас до українських письменників: «Українець Микола Гоголь (тепер про нього сказали б «російськомовний письменник») збагатив російську культуру, внесла в неї короліт України, і тому став великим, на відміну теперішніх навколопітертурних діячів, які намагаються здійснити вищими за рахунок витоптування навколо себе всього чужомовного». Значить, вас витоптують?

Зупинимося на історичних фактах.

1988 рік. Москва. Горбачов виголосив промову про тисячоліття Російської держави. Престиж! Де ж іще є такі держави? А коли заснована Москва? 1147 року. А коли князь Володимир Київський хрестив на Подолі жителів Києва і своє військо? В 988 році.

То де ж правдо? Ваша «русскоязычная» правда?

Князь Юрій Довгорукий, не відівши в Київ, з сотнею своїх воїнів пішов на північ, де жили північні народи: чуваши, мордва, удмурти, фіни, карелі... Заснував на річці Москва поселення і повернувся в Київ помирати. А християнство туди прийшло на два століття пізніше. Десять з XIV ст. Москва почала обростати

ТОВАРИСТВО «ПРОСВІТА» ЗАПРОШУЄ НА ТОЛОКУ

Щоб прибрати наші міста і села, а особливо приміську зону, промислові майданчики, Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка запрошує співвітчизників провести з 21 по 24 квітня Всеукраїнську толоку і надалі зробити її традиційною. Такий чистий щорічний тиждень перед Великоднем, на думку організаторів, відродить одну з прекрасних традицій українців: підтримувати в належному стані своє господарство та помешкання, а також засвідчити, що ми є справжніми господарями на своїй землі.

землями. Люди називали себе москвитянами, держава - Московією.

А з кінця XVI ст. почалися зовоювання чужих територій. Ермак пішов на схід і сів «на диком береге Іртиша», завоюючи сибірські народи. На південь, завоюючи Кавказ, пішов Ермолов. «Смирись, Кавказ, ідет Ермолов», - писав О. Пушкін. А Кавказ не змирився і за пару століть, і маємо сьогодні незалежну державу Ічкерію. «В Европу прорубил окно» Петро І і сказав словами Пушкіна: «Отсель грозить я буду шведу». І в той час, коли ваш кумир Петро І «Россію поднял на дбы» (О. Пушкін), український гетьман Пилип Орлик 1710 р. написав Конституцію Української держави. Це було подія величезної політичної важливості. Конституцію в той час мали лише Англія та Угорщина.

А Росія, збільшена майже в 46 разів, була величезною територією з десятками народів.

Можна було писати, правда, шановний депутате? «Где русский, там и Россия» - був девіз зовоювників. Знищувалися історія, мова, культура цілих народів. І зраз на території колишнього СРСР скрізь виникла проблема «русскоязычного населення». Це термін видається російською дисиденткою Валерією Новодворською написала статтю «Признаюсь в государственной измене», или «Империя - не Отечество, а каторга». І в ній пише: «Если моя Родина и Кострома, и Рига, и Самарканд, и Тбіліси, и от всего этого должно трепетать мое патріотическое сердце, то оно вообще превратится в камень, потому что у человека может быть только один Дом - отцовский, дедовский».

Так судить ваша співвітчизниця. І не вона одна. Ви пишете і Пушкіним, і Л. Толстим, і Ф. Достоєвським. А Ф. Достоєвський ось що писав 100 років тому про Росію (птиця-тройку М. Гоголя) в своєму романі «Брати Каракозови»: «Роковая тройка наша несется стремглав и, может, к погибели. И давно уже в целой России простирают руки и взывают остановить бешенную беспардонную скачку. И если сторонятся пока еще другие народы от скачущей, сломя и голову, тройки, то, может быть, вовсе не от почтения к ней, как хотелось бы поэту, а просто от ужаса, это заметьте, от ужаса, а, может быть, от омерзения. И то еще хорошо, что сторонятся, а пожалуй, возьмут да и перестанут сторониться и станут твердою стенкою перед стремящимся виденiem и сами остановят сумашедшую скачку нашей разгнозданности в видах спосення себя, просвещения и цивилизации».

Як бачите, шановний депутате, його передбачення збулися.

Ви називаєте мерзотниками, вже не буржуазними, а «сільськими націоналістами» істинних борців за незалежність України. А раніше такі, як ви, взагалі називали українці «людьми другого сорта», «с пеной у рта» про Україну говорили деякі депутати ВР попереднього скликання. У ваших статтях так і звучать завченні слова: русофобія, ненависть... А не здається вам, що «як дукається, так и откликається»?

Ось деякі дані. На Україні виходить довідник «Альфа і омега». В розділі «Війни планети» подається, що з 1654 року по 80-ті роки нашого століття були розв'язані провідними країнами світу 62 війни. З них 27 припадає на Росію. А газета «Молодь України» (23.VI.91) підрахувала, що Росія за якісь три століття воювала 107 років. То скільки крові своєї й чужої пролили ви? Скільки знищили людей своїх, чужих? Як загальмували розвиток суспільства? Хіба це не гріх ваш перед світом? Хіба це не нещастя вас самих?

Якщо після революції в СРСР налічувалося 193 мови, то в 1970 р. в Москві віддається брошюра М. І. Ісаєва «Стоприймок рівноправні мови» (це про мови). Де ділося 63? В довіднику «Печать в СССР в 1937 г.» повідомляється, що друкування в СРСР відбувається 90-ма мовами, а в журналі «Комуніст» (1988 р. № 15, с. 69) повідомляється, що в нашій країні навчальній процес відбувається 39 мовами. З 1937 по 1988 р. з навчального процесу зникла 51 мова. Отим народам не болить, що їхні діти не можуть чити мову батьків?

Мені 77-ї рік. Думаю, що вмію розбиратися в людях. Чому ви, шановний В. Алексєєв, не виступили в депутатському каналі 27 лютого 1997 р. і не висловили своїх думок. Вас чекали. Чому ж? I слова Богу, що в парламенті є й такі прекрасні депутати-росіяни, як М. Азаров, В. Суслов, Анісимов і ряд інших. I чудові прості люди-росіяни, з якими ми все життя живемо поруч. А держава Україна буде і її державною мовою буде мова українська. А ваші діти хай вивчати і українську. Адже людина стільки разів людина, скільки вона знає мов.

О. СИДОРЧУК,
учителька-пенсіонерка, с. Апостолове
Дніпропетровської області

НАВЕСТИ ЛАД У ВЛАСНОМУ ДОМІ І В... УКРАЇНСЬКІЙ ДУШІ

27 березня з ініціативи Всеукраїнського товариства «Просвіта» у конференц-залі УНІАН відбулася пресконференція для представників столичних засобів масової інформації. Мета її скликання – висвітлення нових – весняних – ініціатив «Просвіти» та реагування на останні антиукраїнські «ініціативи» керівництва Харківської міської та Донецької обласної Рад про надання статусу державної російської мови на підпорядкованих їм територіях.

У заході взяли участь голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, народний депутат України Павло Мовчан, голова Спілки письменників України Юрій Мушкетик, директор УНІАН Михайло Батіг, заступник голови Всеукраїнського товариства «Просвіта» професор Національного університету імені Тараса Шевченка Олександр Пономарів, голова Педагогічного товариства імені Г. Ващенка, член Центрального правління «Просвіти» Анатолій Погрібний, директор видавництва «Веселка», член Центрального правління «Просвіти» Ярема Гоян...

Суть ініціативи Товариства окреслив голова Всеукраїнської «Просвіти» Павло Мовчан.

З метою наведення чистоти й порядку в містах і селах нашої держави «Просвіта» звертається до громадян України з проханням підтримати акцію проведення Всеукраїнської передвелоцької толоки з 21 по 24 квітня і надалі проводити прадційно. Осели українці завжди вабили око охайністю й упорядкованістю, особливо дбали вони усім миром про лад у господарстві перед Великоднем. А нині

це актуально ще й тому, що триває відмеження селяніна від землі. Сподіваємося, до цих аргументів прислухаються всі, кому українська земля є матір'ю рідною, а не маучкою.

Як засвідчують події останнього часу, саме маучкою з Україна для керівництва Харківської міської, Донецької обласної та ряду підпорядкованих їм Рад (Харцизької, Горлівської), які миттєво підхопили «ініціативу» депутата Алексєєва «со товарищами» про другу офіційну – російську мову в Україні. І видали відповідні ухвали про реалізацію цього положення на підпорядкованих їм територіях, нахабно нехтуючи статтею 10 Конституції України про положеннями чинного мовного законодавства. Всеукраїнська «Просвіта» звернулася до Генерального прокурора України Григорія Ворсінова з вимогою відповісти на конституційний порядок в Україні й вжити відповідних заходів щодо його вищезазначених порушників (тексти звернень друкуються в цьому числі газеті).

Юрій Мушкетик зазначив, що становище української мови в Харкові набагато поганше, ніж було десять років тому. СПУ протестує проти антиконституційних дій представників влади. Непритечення до відповідності голів названих Рад слід розрізнати як злонія проти держави.

Найбільше листів у «Веселку» надходить саме із Харківщини і Донеччини. В них благання людей допомогти українськомовною дитячою літературою. Про це повідомив Ярема Гоян, зазначивши водночас, що на тих теренах є потужна українська сила. І ухвали тамтешніх можновладців спрямовані саме проти неї.

ГЕНЕРАЛЬНОМУ ПРОКУРОРОВІ
УКРАЇНИ
п. ВОРСІНОВУ Г.

Шановний Григорію Трохимовичу!

Харківська міська Рада народних депутатів 27.12.96 р. на сесії прийняла рішення «О реалізації положень Конституції України і закона УССР «О языках в Українській СРР», яким узаконила російську мову як другу офіційну.

Такі ж рішення — про надання російської мові статусу офіційної — ухвалили і Донецька обласна Рада та ряд підпорядкованих їй міськрад (Харцизька, Горлівська).

Нині в Україні йде відверта і широкомасштабна дискримінація державної мови, не дивлячись на те, що ст. 10 Конституції України закріпила державний статус української мови, а також у зв'язку з тим, що вищезазначені рішення Рад до цього часу не скасовані.

ВУТ «Просвіта» просить Вас розглянути наше звернення щодо незаконних рішень Харківської міської, Донецької обласної та інших Рад народних депутатів і бездіяльності відповідних міських та обласних прокурорів, обов'язком яких є нагляд за дотриманням законності у відповідних адміністративних одиницях.

Сподіваємося, що Ви, Григорію Трохимовичу, використаєте всю повноту влади для відновлення конституційного порядку та дотримання законів на території України і дасте розпорядження підпорядкованим Вам прокурорам щодо чіткого виконання поставлених на них обов'язків.

Просимо Вас повідомити про вжиті заходи.

З повагою

Голова Товариства,
народний депутат України

Павло МОВЧАН

ЗАЯВА

Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка з приводу антиконституційних дій владних структур у Донецькій області щодо чинного мовного законодавства

Конституція України Статтею 10 законодавчо закріпила державність української мови на всій території України. Українська громадськість сподівалася, що після цього посадові особи різних рівнів прагнутьимуть оволодіти державною мовою. Йдеться насамперед про посадових осіб у тих районах держави, які є найбільш зросійщеними і де більшість начальників не володіють мовою свого народу і своєї держави. Однак події останнього часу свідчать про те, що начальники на Донеччині мають намір не підвищувати свою культуру і виконувати закон, а ревізувати Конституцію.

Харцизька міська Рада 23 січня, а Горлівська міська Рада 20 лютого ці розприйняли рішення про надання статусу державної російської мові на своїх територіях. 21 березня Донецька обласна Рада ухвалила надати російській мові статус державної. Як це не дивно, але вимогу про таке рішення підписали 33 депутати Верховної Ради від Донецької області. Таким чином, члени українського Парламенту вимагають порушувати ними ж затверджену Конституцію України. Донецька обласна «Просвіта» звернулася до голови облдержадміністрації Сергія Полякова з вимогою скасувати згадані антиконституційні рішення, проте він вів мовчання.

Всеукраїнське товариство «Просвіта» висловлює рішучий протест проти рішень владних структур у Донецькій області і закликає Президента України бути справжнім гарантом Конституції. Ці дії громадськість розцінює як політичну провокацію, намагання поглиблювати процес русифікації українців Донеччини і зовсім позбавити титульну націю права навчатися рідною мовою і користуватися

Дії властей на Донеччині – це фактичний заклик до знищення конституційної норми про державність української мови в Україні. Українці ніколи з цим не змиряться. Ми не виступаємо за витіснення російської мови і не прагнемо порушення мовних прав росіян. «Просвіта» лише вимагає, щоб урядовці оволоділи державною мовою і не вдавались до антиконституційних дій і провокацій.

26 березня, м. Київ

ЦЕНТРАЛЬНЕ ПРАВЛІННЯ

Про намір виступити з аналогічними позовами на керівників конкретних національних закладів заявив Анатолій Погрібний. Якщо вища освіта в Україні перебуває у хронічно зросійщенному стані, то технікуми наші потрійно зросійщені. У половині загальносвітніх шкіл України – навіть за «пріпудренними» даними – ведуться заняття недержавною мовою.

Своєрідний діагноз поставив Олександр Пономарів: студенти всі готові слухати лекції українською мовою; не готові – бо не хочуть цього! – викладачі. Збурюють відповідні настрої в Україні саме такі депутати, як Алексєєв з Харкова. Необхідно, щоб уряд реагував адекватно на подібні антидержавні провокації.

У цьому ж ключі в межах держави – на користь захланого північного сусіда – ведеться гастрольно-концертна політика. Московські гастролери отрутують ауші здебільшого юніх українців низькопробною сумінівно-мистецькою продукцією, вивозячи від нас значні кошти. Слід навести лад і в цій царині, аби очистити українську душу від дешевого чужинецького намулу. «Просвіта» звертається з відповідним закликом до Президента

України. Бо вирішення порушених проблем, як зазначив Павло Мовчан, – це не лише наша прерогатива, це загальнодержавна справа. Ми змушені зчаста переходити на крик, аби здійснити головне – завдання Товариства – забезпечити самоідентичність українців.

Слід сподіватися, що й Генеральна прокуратура України докладе всіх зусиль для здійснення цієї шляхетної цілі і сам Генеральний прокурор оволодіє державною – українською – мовою, аби користуватися нею в обязі, гдиному його високої посади.

Принаїдно зазначаємо, що Всеукраїнське товариство «Просвіта» проводить курси українського ділового мовлення з вивченням граматики. Курси організовуються у зручній для слухачів час у приміщенні «Просвіти» або у приміщенні організації, яка виявляє бажання вивчати чи вдосконалювати українську мову. Курс розрахований на 38 академічних годин. (Звертатися за адресою: Київ-1, завулок Музейний, 8, тел./факс 228-45-80).

ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
Л. КУЧМІ

Високоповажний Леоніде Даниловичу!

Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка занепокоєне ситуацією, що склалася в духовно-культурній сфері нашої держави. Протягом останніх п'яти років в Україні проводиться безліч гастролей акторів, виконавців з Росії та інших країн, комерційна діяльність яких не має належного контролю з боку державних органів. Відсутні реєстрація, облік концертів, вистав, естетична вимогливість, будь-який контроль за системою оплати гонорарів, що диктуються тіньовою економікою; більша частина прибутків приховується від оподаткування. Прикро, що з огляду на відсутність потрібних нормативних документів ця ситуація не є підконтрольною ані міністерству, ані будь-якому іншому офіційному органові нашої Держави.

Водночас держава не має грошових надходжень для фінансування першочергових програм у галузі культури, зокрема, фінансування гастролей провідних українських виконавців, художніх колективів навіть у межах країни. Це призводить до нівелювання національної культури, стратегічних напрямків її розвитку і прихованого вивозу значних валютних коштів за межі України через прозорі кордони.

Просимо Вас, величезний пане Президенте, поінформувати: чи є можливість вжити заходів, щоб Кабінет Міністрів розробив й удосконалив систему контролю за гастрольно-концертною та іншими видами художньої діяльності на території нашої держави з метою зменшення павантаження на бюджет і отримання додаткових коштів на розвиток вітчизняної культури? Чи було доцільно видати Президентський Указ з цього приводу?

З повагою

Голова Товариства,
народний депутат України

Павло МОВЧАН

Січеславський край

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА
ОБЛАСНА НАЦІОНАЛЬНА ГАЗЕТАВиходить
з 1 грудня 1994 р.Обніміться ж,
брати мої...

Перші загальні збори Катеринославської «Просвіти», що утворилися 4 червня 1906 року, надіслали телеграму в Петербург на ім'я посла Державної думи Іллі Шрага: «Загальні збори Катеринославського українського товариства «Просвіта» вітають українську парламентську партію, бажаючи їй здобуття сил задля визволення пригніченого тридцятимільйонного українського народу, здобути йому землю і волю, допомогти йому стати самостійним розпорядчиком на своїй власній землі, добувайте установчого зібрання, твердо тримайтесь шляху боротьби за народне право і знайте, що у цій боротьбі весь народ стоїть за вас».

А тому є не випадково, що як тільки знову загуляли вітри волі над безземельними просторами тепер уже більшовицької імперії, січеславські українці-патріоти поряд з київськими та полтавськими заціювали створення Всеукраїнського товариства української мови, яке згодом стало Всеукраїнським товариством «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Чим живе сьогодні це славне Товариство? Які його роади та болі? Здобутки та прорахунки? Наш кореспондент зустрівся з головою обласного Січеславського дніпропетровського) об'єднання «Просвіти» паном Володимиром Зарембою.

-- Наша обласна організація, -- сказав пан Володимир, -- одна з найпотужніших. Нині вона нараховує -- 38 тисяч членів. Наші осередки очолюють відомі на Січеславщині українські патріоти: професор Анатолій Поповський та Василь Скрипка, кандидати наук Емма Шаповалова, Микола Тищенко.

-- То ж вам, як-то кажуть, просвітянська доля вишиваним рушничком стелиться.

— Я б цього не сказав. Очолюю обласну організацію ось уже восьмий рік і все мене не покидає відчуття, що хтось нас водить за ніс, скерує на манівці, постійно відволікає від конкретної просвітянської роботи. Нам весь час нав'язують битви, закликають писати політичні заяви, пікетувати державні установи, ходити на мітинги. Ми пишемо заяви, пікетуємо, мітингуємо, але за сім років переконалися що це конкретно в нашому регіоні майже чітко не дає. На мітинги ходять одні ті, переважно літні люди. А тому й поспіль

ГОДИНА ДЛЯ ПРАЦІ НАСТАЛА!

червонна влада всі наші пропозиції відверто ігнорує, чинить шалений опір упровадженню в житті 10-ї статті Конституції України. Нещодавно вони під нашим тиском створили Комісію національного відродження, але в ній «правяти бал» запекли українофоби. Це вони домоглися відмінити рішення міськвиконкому про перейменування назв вулиць та станцій метрополітену. Та й не може бути інакше, коли навіть мер міста (державна людина!) сплукується з людьми недержавною мовою.

-- І в Києві влада червона. Що ж нам робити? Сидіти склавши руки й чекати, коли влада поміняє колір, повернетися до України обличчям? Треба нам, просвітянам, виховувати національну свідомість народу, тоді він, вийшовши на багатомільйонні мітинги, скине червону владу, як ще зробили народи Східної Європи.

-- Що ми й робимо. Несемо наше правдиве і нелукаве просвітянське слово в маси. Розповідаємо про Україну та «чиї мі діти» не лише школярам, а й студентам, солдатам і офіцерам, робітникам і службовцям. Нас дуже радує і вселяє надію те, що до січеславської «Просвіти» вперше за ці роки почала горнутися молодь. Це для неї, молоді, ми заснували літературно-мистецьку студію, молодіжну академію, духовну школу. І ось перший результат: на уроочищі засідання, присвячене Дніве Соборності України, прийшло стільки молодих, що ніде було яблуку впасті. І «круглі столи», які ми організовуємо разом зі Спілкою письменників, також очікує відвідує молодь.

Разом з театральною студією і асоціацією народних театрів проводимо дворічний фестиваль «Театральна весна», яким плануємо охопити не лише міста і містечка, а й найглуших села області.

Дуже допомагають нам у формуванні національної свідомості свій радіоканал і своя газета «Січеславський край», яку безоплатно розсилаємо до військових частин, шкільних, міських та сільських бібліотек.

Нашиими стараннями відкрито в області три церкви УПЦ Київського Патріархату та змуровано каплицю Пам'яті жертв більшовицького голодомору 1932–1933 років. Просвітяні по всій області вишикують імена цих жертв і вносять до Пам'ятної книги.

Та особливо багато уваги приділяємо роботі з військовими, виступаємо в частностих з концертами, розповідюємо безплатно українські газети і книжки, допомагаємо оформляти в українському дусі солдатські світлиці. А наш ветеран Іван Дмитрович Рибалка виступає перед військовиками з лекціями на тему історії українського війська.

-- Катеринославська «Просвіта» вважала за найголовнішу діяльність своєї роботи -- виховання національної свідомості нашого селянства.

-- У нас досить непогано працюють осередки в селах Біленщина П'ятихатського та Ганнівка Широківського районів. Але це лише початок. Година, як сказала б Леся Українка, для праці настала. Якщо хочемо багато і незалежної України, то мусимо, особливо ми, просвітянини, працювати, не покладаючи рук.

Розмову вів Микола ЛІТВИН

Від редакції. Щиро сердечно вітаємо всіх просвітян Дніпропетровщини, творчий колектив та головний редактор газети «Січеславський край» з виходом у світ 50-го, ювілейного її числа. З роси та води вам, дорогі наші побратими!

ХТО ОБ'ЄДНАЄ УКРАЇНЦІВ ЛУГАНЩИНИ?

Нещодавно Луганське обласне об'єднання «Просвіти» провело загальні збори просвітянського активу. Розмова йшла про завдання кожного просвітянина в нинішній ситуації, що склалася на Луганщині. В роботі зборів взяли участь голова ВУТ «Просвіта», народний депутат України Павло Мовчан, заступник голови «Просвіти» Олександр Пономарів, відповідальний секретар Товариства Микола Нестерчук. Оскільки проблема дуже актуальнa, то викликає велике зацікавлення. На збори прибули представники просвітницьких об'єднань багатьох районів Луганщини, а також обласних національно-демократичних організацій.

Вступним словом збори відкрив Павло Мовчан. Увагу присутніх було акцентовано на необхідності об'єднання українських національно-демократичних сил з метою відстоювання своїх прав та інтересів, спільніх зусиль у побудові Української держави.

Через рік відбудеться вибори до місцевих органів самоврядування та Верховної Ради України. Від їх результатів залежатиме доля Української держави, життя всіх нас.

Початок об'єднання покладено 22 січня 1997 року на Всеукраїнському вічі в м. Києві. Необхідно відкинути всі особисті, партійні та групові пристрасті в ім'я спільної перемоги, майданного нашої держави, українського народу. Створено Всеукраїнське творче об'єднання «Рух за народ, за Україну». Пройшло вже більше двох місяців, а на Луганщині такого об'єднання не сталося. Національно-демократичні сили краю замкнулись кожен у собі, а це небезпечно для всіх. Отже, в пошуках шляхів подолання розбіжностей і об'єднання патріотичних сил до наступних виборів просвітяні мають відіграти провідну роль у створенні такого блоку.

Зібрання пройшло бурхливо. Всі як один - за об'єднання, за пошуки форм і методів спільного діяння.

На Луганщині свої особливості. Колишня «советська кочегарка» наповнила місто шовіністичним чадом, тут особливо знахобній «руськозвязчий елемент», який заявляє «А Донбас это вам не Украина». Прикро те, що все це знаходить відгомін і прихильність у місцевих органів державної влади, серед багатьох службовців, відкрито підтримується засобами масової інформації. Скажімо, 29 березня в ронковій радіопередачі Луганського радіо, де виступали керівники облдержадміністрації, інші високі посадові особи області, ходного слова не було сказано українською мовою. А це робиться щоденно! Отож, нагнітається шовіністична буря, відкрито зневажається Конституція України, нехтується правами українців, сіється все чуже, антиукраїнське і антидержавне.

Цьому може протистояти тільки згуртована українська сила! І над цим згуртуванням потрібно щоденно працювати. На жаль, керівництво обласного «Просвіти» з різних причин не стало ініціатором об'єднання національно-демократів. Ось уже впродовж чотирьох років не збирались просвітяні гуртом для вироблення стратегії і тактики роботи. Однією із важливих причин була тривала хвороба голови обласної «Просвіти» п. Раїси Лук'янчук.

Якось тихо відійшли від «боротьби на передовій» обласні відділення спілок письменників, художників, майстрів народного мистецтва, багато працівників освіти, культури, інші представники творчої інтелігенції краю.

Дивним стало те, що навколо голови обласного Товариства не гуртувався інтелектуальний потенціал національно-свідомих українців Луганщини.

До керівного центру залучалися люди не за відданістю українській ідеї (як Статут вимагає), а за особисту прихильність, наприклад, представник сумінівних країноправих сил О. Борисова, яка своїми діямі лише шкодить утвердженням української державності.

Про це відверто і гостро говорилося на зборах. Рекомендовано керівникам обласного і районних об'єднань підготуватись й у травні провести звітно-виборчу обласну конференцію «Просвіти». Всім об'єднанням «Просвіти», кожному просвітянину включитись у роботу, спрямовану на дотримання норм Конституції України органами місцевої державної влади. Реагувати на кожен випадок порушення, звертатись до силових структур, судів та прокуратури.

Загальні збори просвітян Луганщини ухвалили звернення до всіх національно-демократичних організацій об'єднатися до наступних виборів у єдиний блок «Рух за народ, за Україну». Особливо прийнято звернення до Президента України, українського народу щодо фінансової підтримки для спорудження пам'ятника Т. Шевченку в м. Луганську.

М. ЛІСНИЧЕНКО

ДАВАЙТЕ РОБИТИ, СПІВАТИ БУДЕМО ПОТІМ

У Запоріжжі 15 березня відбулася звітно-виборча конференція обласного об'єднання Товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка. На збори в приміщенні Будинку культури «Металург» зібралися просвітяні майже з усіх районів і міст Запорізького краю. Звітував голова обласного об'єднання п. Гарій Калайда. Поряд з безумовно позитивними фактами діяльності Запорізької «Просвіти», таких як проведення науково-практичної конференції «Наслідки зросійщення та мовна і демографічна ситуація Півдня України і Кубані» (16 листопада 1996 р.), підтримка газети «Світло Орієнти», значна організаційна робота щодо створення районних осередків Товариства у місті Запоріжжі, говорилося і про шільй ряд недоліків у роботі.

Так, на обласні, ані міські Запорізькі об'єднання не мають власних прізвищ. Відсутні чіткі графіки проведення загальних зборів, які звичайно практикуються в інших організаціях. Навіть закріплена прізвищами за «Просвітою» були міські організації втрачені.

Непомірний радикалізм колишнього керівництва міської організації, яку очолювалася людина з фатальним для України прізвищем (Симоненко), проявився у намаганнях виключити з членів Товариства «Просвіта» прихильників РУН-віри, мотивуючи тим, що просвітянами можуть бути тільки «справжні» християни. Громада запорізьких прихильників стародавньої праукраїнської язичницької віри налічує більше 1000 вірних, які налаштовані патріотично до України. Історія повторюється.

Вісімдесят років тому, під час УНР, більше соціалістів ніж українських державників, п. Винниченко заявляв, що «... не потрібна ніяка Україна, якщо вона не соціалістична...». Професійні «патріоти України» знову шукають для себе ворогів саме в лавах прихильників

української ідеї тому, що серйозних політичних опонентів вони бояться, а з владою не можуть співпрацювати на паритетних засадах через некомпетентність та обмеженість.

Такий стиль роботи характерний для тих, хто сам практично не добивається скасування відвертої дискримінації україномовних громадян у державних установах, транспорті, суспільному житті і побуті. У таких «патріотів», як правило, не вистачає антітерпіння, антіхисту, постійно їх цілеспрямовано працювати з місцевими владними структурами щодо планомірного переведення навчальних закладів, діловодства на державну мову. Вся енергія таких «борців у законі» спрямована на звинувачення, повчання, викриття та інші «розбorkи» з уявними ворогами, яких вони майстерно відвідують навіть на порожньому місці.

Характерним прикладом можна вважати реакцію групи «непоборних патріотів» на виступ просвітянки п. Криштал. Інтелігентна жінка добро українською мовою стримано і коректно нагадала присутнім про основні засади просвітництва - відродження мови, культури, духовності, національної педагогіки та українських традиц

ВІЩЕ СЛОВО АНДРІЯ ПЕРВОЗВАННОГО

ВІД АВТОРА

Панує 1997 рік від Різдва Христового. В розгубленості й неспокій зустрів його слов'янський світ. Сербіо потрясають нові конфлікти між урядом і народом, Росія поспішно старається закамуфлювати сором своєї ганебної поразки в Чечні, Україна перебуває на роздоріжжі і нікак не може розумно розпорядитися посланням Богом незалежності, Білорусія шукає вихід у поверненні до минулого. І тільки Польща і Словаччина немовби опам'яталася після тривалого сну і поступово починають відновлювати виробництво.

Крах комунізму настільки вразив слов'ян, що пройде ще чимало часу, перш ніж вони визнають ідею спільноти і великого майбутнього. Ще б пак, без війни і якіхось природних катастроф розвалилась величезна імперія, яка протягом десятиліть плякала решту світу примарою світового комунізму.

В цій статті ми дамо аналіз того, що сталося, і спробуємо вирішити вічне слов'янське питання: «Що робити?», оскільки від цього залежить, чи будемо ми народом майбутнього, чи розгубимося в хвилях мусульманського моря.

Читачеві будуть запропоновані думки, з якими багато хто відразу не погодиться. Не варто поспішати з такими висновками. Ще недавно майже всі ми вважали, що комунізму належить вічність, а сьогодні виявилось, що це не більше ніж звичайнісінька химера.

Отже, ми, слов'яни, стали героями тієї самої, давно придуманої нами казки. Пам'ятаете: «Направо підеш.., налево підеш..» Але раніше ніж іти, треба дуже добре проаналізувати той шлях, яким ми йшли до цього роздоріжжя. Звичайно, краще всього вчитися на помилках інших, але не враховувати власні — то прямий шлях до катастрофи.

Ця стаття складається з окремих розділів, на перший погляд, не пов'язаних між собою. Але, об'єднані разом, вони допоможуть нам відповісти на головне питання, в якому напрямку йти чи повернути назад, до витоків. Тоді в дорогу, брати-слов'яни!

ЧОМУ НАРОДИ ВОЮЮТЬ МІЖ СОБОЮ

Перегортаючи сторінки історії, легко впевнитись у тому, що виши створили на землі тільки тим і зайнамисли, що воювали між собою. Існують навіть теорії про корисливість воєн, які буцько примушували людський розум працювати більш винайдіво і тим самим наближати сучасну цивілізацію. Ми не будемо сперечатись на цю тему, хай цим займаються військові теоретики. Ми спробуємо розібратися, у чому причина воєн і чому це раптом цілі народи і держави затівають смертельні змагання між собою. Цілком природно, нас цікавлять причини сучасних воєн.

Я хочу зразу збентежити читача і назвати сучасною війною зовсім не те, що ми бачимо на екранах телевізорів. Там умирають солдати, горять літаки і танки.. Але, як не дивно, це війни вчорацького дня. Такі війни називають гарячими, і після випробування ядерної зброї вони поступово відходять у минуле. На зміну їм прийшли інші, так звані холодні війни. Ці війни ведуться тихо, спокійно, непомітно. Вони називаються ще ідеологічними та економічними.

Наїзничним невдахою такої війни в кінці ХХ століття виявився Радянський Союз. У лічені роки, без жодного пострипу на кордонах, розвалилась величезна імперія, яка мала колосальні запаси гарячої зброї, якої було досить, щоб кілька разів знищити всю планету. Але, як з'ясувалося, навіть цього військового потенціалу виявилось замало. Гіантська імперія, надодержава, зазнала наїзничної поразки в економічному та політичному плані. Радянський Союз з його комуністичною ідеологією виявився слабаком у порівнянні з західним світом, передусім із США. Із всього цього ми повинні зробити дуже важливий висновок: країна, яка не володіє передовою ідеологією, стає безсилою з часом, хоч би які матеріальні та людські ресурси вона не мала. Між іншим, якого відкрити ми не зробили, бо давно відома аксіома: «деї правлять світом». Важливо тільки виробити цю головну ідею. Де і як — ось у чому секрет.

Але ідеї не тільки правлять, вони ще воюють між собою. Наскільки могутні є ідеї, легко пересвідчитися на прикладі сербів, наших південних братів-слов'ян. Історично так склалось, що кілька століть тому частини Сербії — Боснія була захоплена мусульманами, друга частина — Хорватія — католиками, а решта залишилась православною. Пройшло кілька століть і один народ з навязаною однією мовою перетворився на три ворогуючі між собою табори. Апофеозом цих подій стала нинішня Югославія.

Іншим прикладом може послугувати громадянська війна в Росії, яка розділила народ на більш і червоні і коштувало життя приблизно п'ятнадцять мільйонів чоловік. Ця ж сама комуністична ідея стала причиною

небаченого терору в країнах комуністичної орієнтації, який забрав життя ще не менше ста мільйонів.

З наведеної вище можна зробити ще один важливий висновок — ідея сильніша будь-яких національних, етнічних та інших зв'язків, це те, що в одних випадках цементує і об'єднує народи і країни, в інших безжалісно знищує їх.

Таким чином, ми встановили, що однією з головних причин воєн на сучасному етапі є різниця в ідеологіях, як поділяють країни і народи на ворогуючі сторони. До цього треба додати так звані «національні» інтереси, цебто сугубо економічні причини, і нам стане зрозуміло, що навряд чи в найближчому майбутньому людство буде позбавлене воєн. Суперництво держав і народів буде продовжуватися і це треба знати і враховувати всім нам.

ЧОМУ РОЗВАЛИВСЯ КОМУНІЗМ?

Чисто ззовні комуністична ідея виглядає прекрасно. Лозунги свободи, рівності і братерства, які проголосували його творці, знайшли чимало прихильників, особливо в малозабезпечених шарах суспільства різних країн. Хоча пройшло вже п'ять років, як розвалився СРСР, багато ліваків продовжують годувати нас солодкими казками про комуністичний рай. На жаль, до цього часу знаходиться чимало слухачів цих байок.

Чому це так і в чому секрет живучості комуністичної ідеї в деякій частині населення? Для цього розглянемо комуністичну ідею так, як вона є. Комуністичне суспільство можна умовно розділити на три складові частини: перша — це ті, що працюють, друга — це ті, що ділять, і третя — ті, що перебувають під опікою суспільства. Якби було так, як проголосують комуністичні ідеологи, то це було б зчепимо, але на практиці ті, що розподіляють, становять так званими вождями, а попросту какучи, звичайнісічними паразитами. Щоб зберегти своє становище, вони вводять диктатуру (диктатура пролетаріату, НКВД, КГБ і т.п.). Комуністичний режим без диктатури — це утопія. Тих, хто кричить за комунізм, цікавить передусім та необмежена влада, яку мали комуністичні вожди у своїх країнах. Це ж ззовсім не випадково народилася ідея «всемирної революції», щоб у світовому масштабі захопити владу, знищити опозицію і встановити абсолютну владу над світом і на вікі.

Але абсурдністю цієї ідеї полягає в тому, що вона спрямована проти розвитку цивілізації, тобто проти її творців. Диктатура, створена комуністами, знищує спочатку їхніх ворогів, а потім і самих творців. Так і сталося з Радянським Союзом. Захопивши при підтримці темного натовпу владу, комуністи встановили небачений досі диктаторський режим. Усі позути про свободу і рівність були відкинуті. В такій системі

основний її елемент — трударі перетворювались у звичайнісічних рабів, які повинні були на 100 відсотків виконувати доведений до них план. Всі інші питання життя трудівників вирішували за них новоявлені вожди.

Поки існувала диктатура, держава якось трималася, але варто було її ослабити, як це зробив М. Горбачов, і величезна імперія протягом кількох років розвалилась.

Інакше й не могло бути. Піднівільна праця ніколи не зможе зірватися з вільною, а в комуністичній системі вона принципово не може бути такою. Саме це й веде до відставання в економічному і суспільному розвитку, а потім і до краху, як це сталося з СРСР.

Нинішні комуністи стверджують, що їхні духовні батьки йшли, мовляв, не тим шляхом. Досить нас дурити! Хай би всі любителі комунізму зібрались в одному колгоспі чи районі і на практиці показали, як без усяких там ворогів створити отої самий край.

Причина любові до комунізму у його апологетів зовсім інша, це жадоба безмежної влади. Зрозуміти нових комуністів можна, але як злагути тих, хто до цього часу прислухається до голосів нових авантюристів, які кличуть повторити недавню трагедію.

ЧИ СТАЛА МОСКВА ТРЕТИМ РИМОМ?

Десь близько двохсот років тому над залізницею царизму проголосили на весь світ лозунг «Москва — третій Рим, а четвертому не бувати». Він був проголошений у період найбільших військових успіхів царської Росії. Об'єднавши під свій суверенітет майже весь слов'янський світ, царська Росія перетворилась у могутню державу, яка майже без перешкод розширялась на всі сторони світу. Колонізація нових земель йшла під пропором православ'я, яке саме в цей період досягло найбільшого розквіту і силі. Латинська церква, навпаки, в ці часи переживала явну скрутку, пов'язану з поширенням ідей Французької революції і зростанням масового атеїзму в західних країнах. Це й дало привід московським самодержцям амбіціозно проголосити Москву новим центром християнства слідом за Константинополем і Римом.

Та не так сталося, як гадалося. Час все розставив на своїй місці. Латинська церква поступово відновила втрачені позиції і знову стала лідером християнства, а російська православна церква на початку дводцятого століття була практично знищена у своїй вотчині власним народом. Від царизму взяли не залишилось нічого.

Більшовики незабаром проголосили Москву на цей раз уже центром комуністичної революції, однак приблизно через сімдесят років і ця ідея з тріском провалилась.

Таким чином, менш ніж за століття в Москві зазнали наїзничної поразки спочатку ідея зверхності православ'я, а потім і комуністична ідея. Парадоксально, але в обох випадках руйнівником цих ідей виявився власний народ.

У чому ж причини безславного краху спочатку православної, а потім і комуністичної ідеї, які рознімалися?

Щоб зрозуміти це, повернімося в історію. Бувши ззовні відносною, коли на берегах свого Дніпра, в столичному граді Києві зароджувалася християнство на Русі. Ніхто не стане заперечувати того очевидного факту, що дало слов'янам Христове вчення. Це був переход до нової стадії цивілізації. Київська Русь тому і стала великою державою, що розуміла свою спільноту з Європою, з християнським світом. Тепер ми можемо легко зрозуміти, як склалася б історична долга слов'ян, які князь Володимир приняв не християнську, а, скажімо, мусульманську віру. Якби це сталося, то ми б назавжди були відірвані від європейської цивілізації і опинилися б серед мусульманських держав з іншим стилем життя.

Геній князя Володимира якраз і полягав у правильності його вибору. В Києві чудово розуміли значення єдності християнських церков, бо це означало також єдність європейського світу. І ззовсім не випадково на фресках Собору святого Петра в Римі зображені кінські князі Володимир і Ольга.

Однак монгольське нашестя круті змінило долю слов'ян і якраз з цього часу почалися всі ті біди, які їх переслідували до цих пір.

Отже, в 1204 році монголи спалили Київ, а ще раніше хрестоносці захопили Царгород, столицю православ'я. Що мали робити в цій ситуації руські князі, які залишились живі? Національний виходом булоєднання з Європою і організація загального анти-монгольського фронту. А цей шлях пролягав тоді тільки через єдність православної і латинської церков. Саме таким, єдино правильним шляхом пішов Данило Галицький, який спробував укласти союз обох церков і організація спільної боротьби з монголами.

Однак у цей же час інший руський князь, новгородський, Олександр Невський, став проводити зовсім іншу, діаметрально протилежну політику. Спираючись на підтримку монголів, він розпочав збройну боротьбу з латинськими хрестоносцями під пропором захисту православ'я.

Ось кула була зроблена фатальним помилка, яка так згубно вплинула на подальшу долю слов'ян. Звичайно, за таких обставин Данило Галицький не отримав підтримки Заходу, на яку він розраховував. З цього часу слов'яни потрапляють у сферу впливу двох абсолютно різних за характером політических сил. Основне їх ядро, Україна, опиняється у складі польсько-литовської держави, в якій домінували латинська християнськість, а Москва перетворюється в окрему православну державу, яка протягом трьохсот років перебувала у васальній залежності від монгольських ханів. Більше того, щоб мати свій вплив і на московські православ'я, монголи у своїй столиці Сараї на Волзі навіть посадили православного митрополита.

Ось на такому наїзниковому grundу розвивалися далі держави, створені у ламках Київської Русі. Нам, сучасникам, дуже важко зрозуміти ту вирішальну роль, яку відіграла релігія в ті часи. Трагізм ситуації полягав ще й у тому, що відмінність православ'я від латинства складали дрібниці.

Адже якщо це питання розглянути серйозно, то християнська церква повинна бути єдиною, як один Бог, один Ісус Христос, одна Біблія. Спір, хто з християн кращий, а хто гірший, може вирішувати тільки сам Бог.

другої. Відповідь дуже проста. Україна продовжувала перебувати в європейському світі, а Москва розвивалася в ізоляції від нього. Після об'єднання України і Москви їхній військові обставини спричинились до того, що центр нової держави перемістився з Києва в Москву і це трагічним чином вплинуло на подальший розвиток об'єднаної держави.

Не прислухались слов'яні до віщих слів Первоієпископа Андрія Первозванного про те, що саме Києву дано історію бути столицею слов'янського світу. Саме тут знаходяться корені слов'янства, саме тут витоки слов'янської цивілізації.

На жаль, пальму першості в новій державі захопила Москва. Об'єднана держава являла собою грізну силу, і це дуже швидко відчули її сусіди, особливо тоді, коли на престолі з'явився Петро I. Він зрозумів переваги культурного розвитку України і слововим методом, як це завжди робилося в Москві, запровадив українську культуру в усій державі. Але він однієчасно відгородив Україну від Європи, від західного впливу.

Петро I зрозумів, що Москва не може виконувати роль столиці, і збудував нову, Санкт-Петербург, гаючи, що прорубав вікно в Європу. Але вікно так і залишилось вікном, бо двері він замурував власними руками. Надалі царська Росія розвивалася фактично ізольовано від решти Європи. Це і обумовило відсталість її суспільного та економічного розвитку і привело російських самодержців до того, що ми називамо більшовицькою революцією. Третій Рим так і не відбувся. Амбіції російських царів лопнули, як мильна булька.

На жаль, після краху царської Росії, знищеної власним народом, Москва вхопилась за чергову хибну ідею, цього разу комуністичну. Україна знову зайняла протилежну позицію. Та Москві вдалося силовим шляхом згнати Україну в цю чергову авантюру. Москва прекрасно розуміла значення України, бо зовсім не випадково один із лідерів більшовиків Л. Троцький говорив: «Росія без України — ніщо».

Результат виявився таким садим, як і раніше: ізоляція від цивілізованого світу, боротьба з ворогами, внутрішніми і зовнішніми, мілітаризація, економічна відсталість і крах.

Найдивніше, що в нинішній Москві знову продовжується все том же хибний процес. Ледве оговталися від краху комунізму, Москва вхопилася за чергову авантюру, цього разу так звану євразійську ідею. Бажання владарювати над усім і вся у Москві настільки переважає здоровий глузд, що там навіть не роблять спроби розібратися, а що ж це таке і з чим його ідти.

Парадоксально, але так уже є, що слово «москва» на мові народів, які населяли територію Московщини до приходу туди слов'ян, означає «болото». То є ті політики, які тягнуть нас у чергову московську авантюру, новими Сусаними, які знову заведуть нас в болото.

Постає закономірне питання, до яких пір ми будемо наступати на власні граблі? Це ж завдали московським авантюрам ми стали найбіднішим народом у Європі, хоч за своїми природними ресурсами ми найбагатіші у світі. Ми опинилися наодинці з технічно відсталою, жалюгідною, неконкурентоздатною економікою. Нас обігнали навіть народи, які ще сотню років тому називали дикими або напівдикими. Ось ціна будівництва двох імперій, спочатку православної, а потім і комуністичної. Невже знайдуться бажаючі втретє піти за Москвою по хибному колу!?

ДЛЯ ЧОГО ПОТРІБНА НЕЗАЛЕЖНА УКРАЇНА?

Незалежність України — це ключове питання нинішнього стану слов'янських справ. Саме на ньому зійшлися зараз усі проблеми слов'янського світу. Одні звинувачують Україну в сепаратизмі і відмові від «загальній справи», інші приписують Україні розвал економіки і т. п. Чи це так насправді? Давайте спробуємо розібратися, що ж таке український націоналізм, корисний він чи шкідливий для загальній слов'янської справи?

Якщо по мені, то я б назвав первішним українським націоналістом Данила Галицького. Адже саме він робив те, за що так царизм, а потім комуністи звинувачували прихильників і борців за незалежну Україну, називаючи їх сепаратистами і буржуазними націоналістами.

Читач має подумати і над таким питанням, а чому саме в Україні так багато прихильників незалежності? Відповідь вигливає з глибин нашої історії. Україна завжди

була, є і буде частиною Європи, вона була і залишається духовним центром слов'янства. Тому українська ідея — це ідея спільноти слов'ян з європейським світом, тобто це загальноєвропейська ідея. В цьому її велич, благородство і життєздатність. Безумовно, вона діаметрально не збігається з московськими ідеями, минулими і нинішніми. Мільйони згинули за цю прекрасну українську ідею, і нікому не вдається її задушити. Немає сумнівів, що вона, врешті-решт, переможе, бо цивілізацію зупинити неможливо.

Пройде ще чимало часу, поки все слов'янство зрозуміє, що саме українська ідея є загальнослов'янською, а московські ідеї — це шляхи до прірви, як це було вже двічі продемонстровано з усіма жахливими наслідками.

Повільно, але неухильноповертається Україна лицем до Заходу. І чим швидше це стається, тим з більшою надією можуть дивитися слов'янини у своє майбуття.

РОЗУМОМ МОСКВУ НЕ ЗБАГНУТИ

Переглядаючи старий, що повоєнних років, підручник фізики, я з подивом дізнався, що ми зробили майже всі відкриття і винаходи. Таким примітивним способом більшовики продовжували виховувати нас у тому ж дусі, що і їх попередники. Адже з того часу, як Москва стала керувати, все в нас мало бути інакше, ніж у інших. І колю заплізничну ми для чогось зробили свою, і частоту електричного струму встановили свою, і стандарти всілкі для телебачення, обчислювальної техніки, і багато чого іншого придумали свого власного. Навіть якусь нову людину, гомо советіко, хотіли з нас зробити.

А що з цього вийшло, знає кожен. Стоять рідні заводи, бо ніхто не хоче купувати застарілу техніку. А так звана нова людина їздить з торбами по всьому світу, щоб хоч якось прожити.

Але це все, так би мовити, ягдки. Головна біда розпочалася раніше, тоді, коли після об'єднання України і Росії Москва стала правити свою власну великорадянську політику. Фатальною помилкою Москви було її власне розуміння християнства. Москва вважала православіє єдино правильним інваріантом учения Ісуса Христа, а всі інші варіанти визнавала хибними. На Заході теж на противагу такому підходу стали називати православну церкву ортодоксальною і розірвали з нею всі зв'язки. А далі все стало так, як і повинно було бути. Царська Росія практично залишилась єдиною православною країною в Європі і тому не випадково, що православна церква почала опиратися на царизм, а той на церкву. Відбулось непоправне — сівость об'єднанас із владою, релігії і політиці пішли однією дорогою. Крім позунгу «Москва — третій Рим...», апологети царизму придумали інші дурніці, назразок Велика Росія, Мала Росія, старший брат, молодший брат і т. п.

Після цього нема чого дивуватись тому, що кінцевий результат прийшов дуже швидко, більшовицька революція розставила всі крапки над «і». Православна церква і царизм були знищені власним народом.

Більшовики взяли на себе розтягнувшись з півночі на південь, та і на землі від варяг до греків розкинулась земля слов'ян, а в центрі цієї землі виблискував своїми золотими банями сивобородий Київ. І це було вже тоді, коли про Москву не було навіть згадки.

І не було тоді у слов'ян того почуття неповноцінності перед іншими європейськими народами, яке відчуваємо зараз після московських експериментів. Гордій і великий був народ, бо ішов на горогів і поспів уперед послів, щоб попередити їх про це.

На щастя, ще не все втрачено. Пройде час і, як Фенікс із попелу, встануть слов'янини перед здівкоюваною Європою і прийме вона в обійми братів своїх. Бо не до мусульман і не до китайців їхні дорога. Христова зірка веде слов'ян у Європу.

А що ж Москва? Куди знову і знову пробує вона завести слов'ян? Не випадково один відомий поет сказав, що вона дивиться на світ «розкосним очима». Щоб зрозуміти, звідки взялася цей московський «погляд», знову порівнемо в нашу історію.

Місце, де була заснована Москва, населяло одне з угро-європейських племен. Туземці дуже швидко змішились із слов'янами, осіклики їх рівень цивілізації був незрівнянно нижчий. Вони змінили свою мову на давньоруську, освоїли стиль життя слов'ян, але душу їх були десь там, на сході, в азійських просторах. Саме ця мішаниця слов'ян і східних народів і породила те, що ми називамо московським духом. Москва зновні була буцімто слов'янською, але душа її виявилась роздвоєною. Наступні історичні події ще більше посилили цю роздвоєність.

Маємо на увазі татаро-монгольську навалу і розширенням імперії на Схід і Кавказ. Особливо відзначити, що Москва, проводячи беззінечні винні, ніколи не перетворювалася їх у релігії. Так само татаро-монголи, які були мусульманами, дуже терпимо ставилися до православ'я. Факт сам по собі дуже дивний, якщо враховувати, що в середні віки основним спрінтом аргументом у війнах була релігія. Все це можливо пояснити тільки двома

причинами: слов'янсько-азіатським характером московської культури і ворожкою позицією православ'я щодо латинської церкви. Саме цим можна пояснити й те, з якою безпрецедентною жорстокістю боролася Москва з «інакомислієм» як у царські, так і в комуністичні часи.

Варто також відзначити, що Москва стала зірним пунктом чиновників усякої масті і крові і перетворилася, по суті, в російському інтернаціональному центрі на стику Європи і Азії. Ось чому саме Москва припала так до душі комуністична ідея, інтернаціоналістська по суті і антилюдська за змістом.

Чи може в таких умовах Москва виражати інтереси слов'ян? Звичайно ж, ні. Це новий Вавилон, який рано чи пізно зруйнується.

Ми розглянули духовні і політичні причини краху Москви. Але є ще один аспект, чисто економічний. Погляньте на карту залишниць колишнього СРСР. Зверніть увагу, де найбільша їх щільність, де сконцентровані найважливіші економічні регіони, і вам зразу стане зрозумілим, які величезні втрати неслпа економіка, яка змущена була переганяти масу вантажів через Москву і забезпечувати цей штучно створений на самій північній околиці імперії економічний регіон, який ніколи і в ніякі часи сам себе не забезпечував. Нічим іншим, як цим пояснюються і сьогоднішні прагнення Москви до створення всяких союзів, інтеграцій і т. п., тому що для Москви це питання життя і смерті.

Таким чином, з якого боку не подивиться, Москва нездатна бути лідером слов'ян, і це свого часу зрозуміли навіть російські царі. Пора це зрозуміти і всім нам, щоб знову не потрапити в чергову халепу.

ХТО Ж СПРАВЖНІЙ ЛІДЕР СЛОВ'ЯН?

Добре відомо, що Катерина II і Микола ІІробили спроби перенести столицю імперії з Петербурга в Україну. Ще раніше Петро I зрозумів, що Москва не може виконувати роль столиці, і збудував нову на Балтиці. Але і ці столиці при всій її пишності чогось бракували і царі все більше звертали свій погляд туди, де на берегах сивого Дніпра з прадавніх часів формувався і ріс великий народ, названий слов'янами.

Якби це були просто царські примхи, то ми б і не звертали на них уваги. Справа набагато складніша. Будь-який народ тільки тоді чогось вартий, якщо в нього є минуле, є пам'ять, є святині. А корені у слов'ян виявилися дуже глибокими. Вони йшли в глибини віків, тягнулися до трипільської культури, однією з перших людських цивілізацій на землі. Славне минуле єдною їз германцями, загальним спорідненням з ариями, першими землеробами.

Відголоски тих часів залишились до сьогодні. Якщо уважно порівняти мови європейських народів, то можна віднайти в них багато спільного. Особливо багато таких прикладів є в українській мові. У багатьох європейських народів, як і в слов'ян, збереглись традиції відзначати язичницькі свята, які колись були спільними (наприклад, свято Івана Купала). Все це свідчить про те, що духовна культура слов'ян органічно впліталася у загальноєвропейську культуру і була її важливою складовою частиною. Київ завжди був історичним і духовним центром слов'янства, і саме в Києві Русь прийняла християнство. З Києва пішла колонізація слов'ян в усі сторони світу. І не хто інший, а один з київських князів Юрій Дрогобич лише 850 років тому заснував Москву.

Як чумазький шлях на небі розтягнувся з півночі на південь, та і на землі від варяг до греків розкинулась земля слов'ян, а в центрі цієї землі виблискував своїми золотими банями сивобородий Київ. І це було вже тоді, коли про Москву не було навіть згадки.

І не було тоді у слов'ян того почуття неповноцінності перед іншими європейськими народами, яке відчуваємо зараз після московських експериментів. Гордій і великий був народ, бо ішов на горогів і поспів уперед послів, щоб попередити їх про це.

На щастя, ще не все втрачено. Пройде час і, як Фенікс із попелу, встануть слов'янини перед здівкоюваною Європою і прийме вона в обійми братів своїх. Бо не до мусульман і не до китайців їхні дорога. Христова зірка веде слов'ян у Європу.

А що ж Москва? Куди знову і знову пробує вона завести слов'ян? Не випадково один відомий поет сказав, що вона дивиться на світ «розкосним очима». Щоб зрозуміти, звідки взялася цей московський «

Не кожному - лише од Бога обдарованому мистеці - доступний він, оци «дар самотнього страждання», що його вдягнув у прозоре мереживо Слова відомий італійський, віршіше, сіцілійський Поет Маріо Грассо, якому «голос античного моря» відшліфував і виповів око перлину - поезію «Холод».

Пронизливі протяги тисячоліть схрещуються там, де мистець зводить свою «вежу зі слонової кости», розіп'ятій на розпросторених крилах часу, де його діймають не сто - мільйони! - «голосів загублених у вітрі». Перебуваючи в самому епіцентрі цього циклону, вихоплює він пронипливим зором і переплавляє у горішилі власного сумління вселенський біль, хоча й вона, душа його самотнія, несе і свій - од Бога - страждений, власний, аж пік не менший. Із того болю виростають на полотні квіти страждання - живі, у переливах зимівських рос - прозоро-кришталевих. Торкається до них - то поглядом, то краєм серця - й уміта займається сам. Ні, не вогнем - багаттям очищення: «нема навколо простору тоді є тільки холод в якуму десь і я там заблудився».

Містичним холодом віє від картин «одеського» художника-графіка Ігоря Марковського. Не тим, пронизливим, що спопеляє твою суть, а тим, що зроджує в тебе багаття співучасті в акті вселенського дійства, вивершуваного володарем «дару самотнього страждання». Земна прописка художника тут свідомо взята в лапки: у болю меж, як і в красі, немає. І якщо людина - це частинка Всесвіту, яка посить Всесвіт у собі, не важить конкретно означено місце зупиненої міті.

Отож, місце дійства - Дім на Землі, над яким угорі - незриме Всевидяче Око. А Владна Рука Того, Хто Водить Усім, оті конкретні маленькі пейзажні куточки з околиць Одеси, здатна через посередництво художника пересадити у кожен найпотаємніший куточок благословленої Землі: там вони приживляться й проростуть у кожній спорідненій душі.

На кожній пейзажній картині художника, хоча й неокреслена, а відчувається присутність людини, нагої у своїй самотності перед огромом Всесвіту. «Нагим прийшов я!» - читається на кожній із них ненаписаний текст: один я у Безмежжі, і Безмежжя у мені. Самотність - як рай душі, і як її покара...

«Останній сніг» - як сніг душі, по котому потоптом перешла Самотність;

«Дача» - як місце тимчасової пристані на цій Землі людини, земна система координат тієї ж Самотності - із вектором білої крівлі-аури до Неба;

«Проруслок» - як одна зі стежин до пізняго неспільнаного - Істини, де шлях твій губиться не за рогом - у тумані Простору і Часу;

«Спомін» - як промайнуле, невловиме, оте, якого, може, й не було;

«Пейзаж із настроєм» - як випадкова неповторна мінь порозуміння із власним «Я»;

«Церква» - як прозорий згусток усередині кожного з нас, звідки тчеться невидима нить, що єднає два світи - Людський і Божий, Земний і Трансцендентний...

Кожна деталь на картині ледь окреслена, але - означена конкретною місцю: нести на Голгофу Сумління художника хрест його Самотності, на якому він буде розіп'ятий Ярмарком Сути перед усім світом; на глум чи співчуття? - одному Богові відомо.

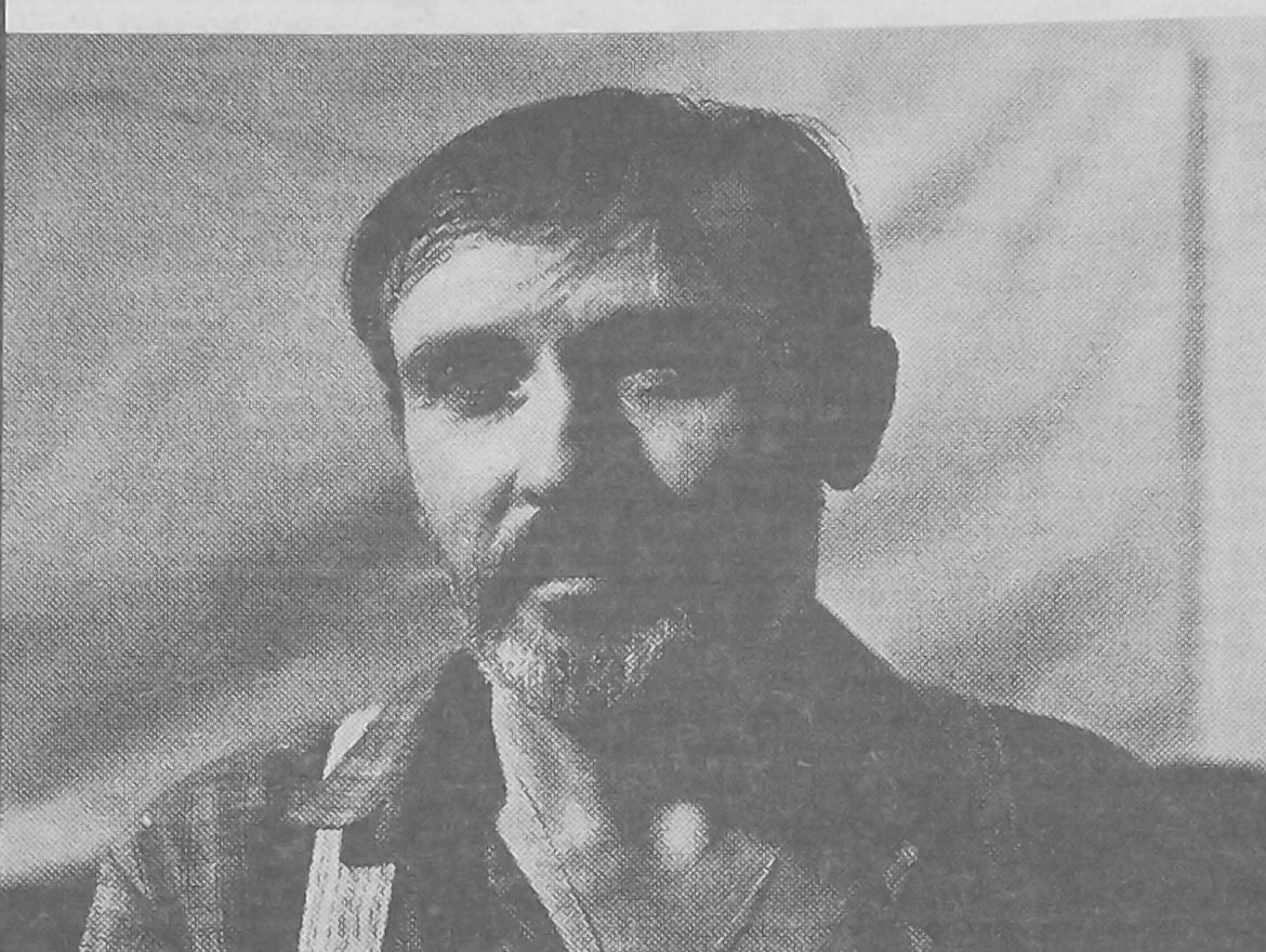
Пейзажі власне є портретом душі художника, дзеркалом її, у котрому самотність, всевладно розпросторивши свої крила, гідно зігнорувала зусиллями стримування гримаси болю.

«Нагим прийшов я!» - калатає, ніби дзвін, у скронях... А може, то «плач сирен на камені старому»?

Великі Самітники оберігають Іскру Божу - за непроникнimi мурами тієї вежі «зі слонової кости». Не завжди зрозумілі сучасністю, та зчаста справедливо возвеличені майбутнім, вони уперто намагаються роздумхотати вселенські багаття, щоби обігріти якщо не всіх, то хоча б найуразливіших.

Самотніша, що спалює себе заради

ВСЕСВІТ САМОТНОСТІ ІГОРЯ МАРКОВСЬКОГО

В галереї «Просвіта» (Музейний заулок, 8) відкрилася і діє виставка одеського художника-графіка, члена Спілки художників України, члена Національної асоціації митців, учасника багатьох обласних, республіканських і міжнародних виставок Ігоря Марковського. Художник народився 1949 року в місті Котовську Одеської області, закінчив Одеське державне художнє училище ім. Костанді (1969 р.) та Київський державний художній інститут (1984 р.). Працює в галузі книжкової та станкової графіки. Роботи Ігоря Марковського зберігаються в музеях Києва, Одеси, Хмельницького, Ізмаїла, Котовська і приватних збирках України, США, Німеччини, Греції та Молдови. Живе і працює в Одесі.

інших, не чекає взамін винагороди, бо їй так уже відзначена печаттю Всевишнього.

Конкретні автопортрети художника довінюють тільки те, що вже сказали пейзажі: «вежа зі слонової кости» тут теж лише привідчина зійском болю - ковані золотом мовчання двері.

Із трьох, виставлених на суд людський - і Божий! - автопортретів, найбільш уразливим, до глибини сумління, є той, що так і зв'ється, лаконічно і просто, - «Портрет». Із цього погляду художника спрямований кожному просто в душу; він виришає немовби з прозорості, зі скла. Мало хто витримає той погляд.

Окresлений образ і сам не витримує власної напруги: під тиском жорстокого світу й обставин прозора субстанція колеться на друзах. А зболена душа намагається вхопити їх голими руками, зібрати й скласти воєдино. І - блідне, стикаючи кров'ю...

Змагання з власним болем, що навертає до Буття, й іскорки надії в кожній із друзів відтипають - уже на наступному, «Власному портрет» - шляхетність страждання. Без крипу, без надриву, без волання допомогти - страждання в собі...

Іще один, «Вечірній портрет» нагадує чимось, ймовірно, спорідненістю зі світом самотні, автопортрет Ван-Гога у хвилині його душевних сум'ять...

А доля й справді не щадить художника: за неоцінений скарб духовний - дар духовного зору - платить він ціною непомірних фізичних страждань, що підточують важкою недугою його тіло, сковують можливість рухатися. Цю місію виконує фантазія, але не так, надміро імпульсивно, як в інших людей із подібною трагічною долею, - стримано й ощадно. Й сприймання цього руху стороннім відбувається на рівні левітациї: той, хто споглядає картини художника, зможе рухати зображеннями на них предметами лише духовним зором, багатовимірним поглядом переміщатими їх у просторі й часі...

Покірно й величаво несе душа художника підрядений її ізгори, як земле випробування, багаж страждань і самоти, «айдучі над краєм пам'яті людської і

бачачи в розколинах її лише руки втомні лише худенькі пальці без перснів». Згубилися й перстені - переліпі за вінця самоти (Бог її суддя) дружина, полишивши хворого художника наодинці з собою, у його власній «вежі зі слонової кости». Потужна воля до життя рятує єдиної безвході. І ще... І ще - той дар од Бога, який проганяє із душі зневіру. Той дар і творить містерію Пензля й Полотна, на якому життя триває вже за іншими - вищими від земних - законами. Там сірий світ безвході, страждань і самоти переходить - трансформується у багатобарвний, навіть у своїй стриманості, Всесвіт Самотності, в якому панує Гармонія й Порозуміння з Богом і з Світим Собою. І не бувати вряди-годи - жити в ньому постійно, незважаючи на жорсткі обставини, -- це, мабуть, і є найвища нагорода для мистця.

Володимир ГЕРМАН

УКРАЇНСЬКЕ ДІЛОВЕ МОВЛЕННЯ -

так називаються курси, які Всеукраїнське товариство «Просвіта» проводить для державних службовців, працівників міністерств, держкомітетів та інших державних установ.

Зарах такі заняття відбуваються в 7 установах (серед них - Кабінет Міністрів, Верховний Суд України, Міністерство транспорту та інші) і надходять нові замовлення (Міністерство фінансів, Міністерство економіки, Верховна Рада України).

Проведення курсів стало можливим завдяки матеріальному підтримці Координаційного Комітету Допомоги Україні (США, Нью-Джерсі) та Фонду Допомоги Україні (США, Огайо).

Можливо, це виглядає дивним, що на вивчення рідної мови нам дає допомогу діаспора, але багато міністерств та відомостей перебувають у матеріальній скрутій при всьому їх бажанні не можуть оплатити навчання. Тому розуміння і підтримка цієї справи зарубіжними громадськими організаціями дуже корисна і важлива.

Навчання проводять кваліфіковані викладачі з Міжнародного інституту лінгвістики та права і Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Слухачам подобається, що заняття відбуваються не тільки у вигляді сухих лекцій, а часами як гра або диспут.

Задоволені викладачі: цікава, солідна (дуже серйозна тільки на перший погляд) аудиторія, чудова доброзичлива атмосфера і ширше зацікавлення. Групи, де мають бути 15 слухачів, відвідують часом до 40 чоловік і не пропускають заняття. Ведуть товсті конспекти, серйозно працюють з рекомендованою літературою, пишуть диктанти, складають іспити за екзаменаційним білетами; одне слово - старанні учні, і це наших викладачів-просвітів дуже радує.

Тож маємо надію, що наші курси допоможуть попільнити знання державної мови багатьом громадянам України і посприяють ширшому вживанню державовицьми.

Ольга ШВЕД

ПРОСВІТЯНИ - ГВАРДІЙЦЯМ

9 березня, у день, коли вся Україна «незлім тихим словом» згадує свого Національного Пророка Тараса Шевченка, Всеукраїнське товариство «Просвіта» організувало - за участю студентів Київського державного музичного училища імені Р. М. Глєра - концерт для солдатів і офіцерів Окремої бригади Національної гвардії України. До речі нагодати, серед випускників училища числяться минішні «зірки» - провідні артисти української естради Таїса Поволі, Ірина Білик, Л. Кравчук... І цього разу клуб Національної гвардії України на Подолі вирував таланти: перед молодими виступили молоді - вокalisti, banduristi, Lунали того дня у залі твори української зарубіжної класики, будили в молодих серцях найсвітліші почуття. Особне місце в концерті зайняло Шевченкіана. Й відрядно усвідомлювали, що на сторожі України стоїть тепер не лише Слово Шевченка, але й надійний щит - відвага і завзяття національних гвардійців нововідродженої держави.

Наш кор.

Проблема

ДЛЯ КОГО В СВІТІ ЖИВЕМО?

У Київському Будинку вчителя відбулася науково-практична конференція щодо гуманізації освіти в Україні. Перед освітіннями з науковою доповіддю виступив членів наукового відділення дідактики Академії педагогічних наук Юрій Іванович Мальований. У своїй доповіді він зупинився на основних пріоритетах змісту нової концепції. Я не зможу навести тут сам зміст виступу, але прокоментувати його постараюсь.

Серед основних пріоритетів - дідеологізація змісту освіти. Давайте подумаемо, чи це можливо. Адже поки що загальновідомі школи - державні заклади освіти, які виконують державні замовлення. Отже, яку політику сповідуватиме держава, таку політику буде реалізовувати у своєму навчально-виховному процесі школа. Інша справа, що на сьогоднішній день наша держава не виробила державної політики в галузі освіти, культури тощо. Тому й відсутні у нас педагогічна система, утворилася вакуум. Але ми добре знаємо, що завжди знається, чим цей вакуум заповинти. І знається.

Скорочений годин, закриті дошкільних закладів і школ. У державі діє програма «Трансформація гуманітарної освіти в Україні». Проведено ряд конкурсів, які вивели чималу кількість талановитих педагогів, вирощених «на українських хлібах». Потіхенько що вчитель стали зникати в українських школах. Помічали створюватися елітні приватні, напівприватні, а то й державні школи, які мало для кого доступні. Отака-то трансформація освіти в Україні. Хочу сказати, що на цей час немає жодного освітнього закладу (школи, ліцеї, інститути, гімназії), який би не мав фінансової підтримки держави: національні

плані - державні, промислові, обладнання, технічні засоби навчання - державні, заробітна плата - з бюджету держави. Гуманітаризація освіти, за словами шанованого Юрія Івановича, передбачає нові падхи до вивчення дисциплін гуманітарного циклу, а саме: вивчення історії, літератури тощо не через конкретні образи, а опосередковано, з погляду сучасності. Я не уявлю, які цінності європейського значення скажімо, можна побачити в Яремі - народному месні, в міпульо панському попіхачеві: в якого прокинувалася людська гідність, козацький дух заговору і що попошив ради гайдамаків. З поглядом ученим «гуманітаризації освіти» мене як учителеву можна в такому разі занепувати в тому, що я ігнорую основний аспект: відміну людства на особистість. Нехай шабачати мені сучасні науковці,

ТУРН

газета в газеті

БУДЬТЕ З НАМИ!

«Молодій Просвіті» -- бути! Ось таке «крутє» рішення прийняв п'ятий з'їзд Всеукраїнського товариства «Просвіта». І нова організація хутко взялася об'єднувати молодь, яка підтримує просвітянські ідеї, шукає собі однодумців і, головне, -- хоче щось творити самостійно. Осередки вже існують у Києві, Івано-Франківську, Тернополі, Рівному.

Чим же займаються молоді просвітяни? Івано-Франківська організація взяла на себе опрацювання документації і статуту. Тернопільська «Молода Просвіта» всіляко її у цьому допомагає (тут «найстаріша» молодь -- осередок діє ще з 1991 року).

Не секрет, що більшість існуючих в Україні патріотичних молодіжних організацій нині в занепаді. Київські молоді просвітяни ризикнули й звернулися до «нетрадиційних» заходів. Це і FM-радіо, яке дніами ночами «гріє» вуха юніх киян. Творчий гурт «Молодої Просвіти» з ентузіазмом береться випустити на столичні хвили цілу «флотилію» власних програм, які необмінно прокладуть для національної мас-культури нові оригінальні дороги.

Але створення передач -- це не тільки радість творчості. Не можна оминути нудоту довгелезніх переговорів з радіокомпаніями та розчарування в пошуках спонсорів. Не всі витримали такий-от кількамісячний марафон. Але ті, хто залишився, справді вірять у свої ідеї. До речі, ці ідеї були б утілені швидше, якби молоді допомагали досвідчені фахівці. Збір матеріалів, розробка сценаріїв, прайз над становленням голосів та створенням лідерів під керівництвом професійних режисерів таки наближають гурт до мети: поява циклу молодіжних передач інформаційно-розважального змісту. Творчий гурт готовий прийняти нові особистості і нові ідеї.

Чекає на авторів і редакція молодіжного журналу. Адже це можливість заявити про себе молодим письменникам, історикам, біологам, астрономам, соціологам і мистецтвознавцям, дослідникам інших галузей калейдоскопу всесвіту та України -- повнокровної його частки.

Цікаві зустрічі з творчою молоддю Києва, яка різними стежками походить до «Молодої Просвіти», підштовхнули до ідеї: «А чому не створити інформаційний центр, мистецьку агенцію, яка б допомогла українській молоді зустрічатися, спілкуватися, спільно вирішувати проблеми. Найбільш зацікавлені молоді просвітяни взялися втілити її цю ідею в наше небагате на українську інформацію життя.

Рок-центр «Молодої Просвіти» об'єднав поки що два музичні гурти. Чекає на поповнення.

Одним з основних напрямків роботи «Молодої Просвіти» стають електронні засоби інформації. Працювати в цій сфері є над чим: незважаючи на велику популярність комп'ютера, серед української молоді нової більшості програм залишається російська.

Не забувають у «Молодій Просвіті» й про розважальні молодіжні заходи. Особливими досягненнями може похвалитися Івано-Франківська організація -- її дискотеки мають найбільшу популярність.

Сподіваємося, що просвітянам ХХІ століття вдастся поєднати давні традиції з потребами сьогодення.

Павло КАРАЙЧЕНЦЕВ,
виконуючий обов'язки координатора зі створення «Молодої Просвіти» в Києві

Bи вірите в переселення душ? А в існування інших реальностей? Хоча б уяві тих, хто поряд з вами. Приміром, прихильників руху «Відродження Середньовіччя» -- лицарів київського Ордену Камелота (відомого ще як «Лицарський театр»).

-- Розкажіть, будь ласка, як усе це починалося?

-- Десь у 60-ті роки в Англії виник рух «Відродження Середньовіччя», який скоро поширився і в нас. Люди, які хочуть якось романтизувати цей світ, покращити його хобу у невеликому колективі, намагаються відродити лицарський дух. Найромантичніша сторінка історії, я гадаю, все-таки лицарство. Можливо, насправді воно не було таким гарним з історичного погляду, але як ідеал -- один з найкрасивіших для людини. Це і середньовічний стиль життя, духовність, і манери поведінки.

Цей рух породило прагнення втілити в реальність мрії, фантазії. Тут можливе все що завгодно: культ Прекрасної дами, магічні ігри, дуелі й турніри. Кому що подобається -- Це результат виховання чи внутрішній світ, даний від народження?

-- Скоріше, внутрішнє відчуття. До нас приходять люди, виховані в зовсім різних родинах. Але у всіх ще в дитинстві проявляється тяга до повернення духовності.

Але щоб потрапити в лицарське середовище, достатньо просто залишатися

НАЛИЦАРІВ НЕ ЧЕКАЙТЕ, А САМІ ЇХ ПОШУКАЙТЕ

романтиком. А потім середовище саме змінє тебе. Ти вже не зможеш бути брутальним, цинічним.

При цьому одні люди знаходять себе в одном, інші -- в іншому. Шукають собі подібних.

-- А я у вас відбуваються турніри?

-- Важко розповісти -- краще побачити. У більшості випадків зберігається канон англійських турнірів часів короля Артура. З кінними турнірами виникають проблеми -- у кожному конкретному випадку доводиться домовлятися, щоб за певну плату взяти коней і виступити. А ми всі в основному студенти. Гроффеллерів серед нас непомірно мало. Зате ми самі виготовляємо алебарди, списи, мечі за зразками тієї чи іншої епохи

У нас є давньоруська зброя, і Західної Європи. Зарах намагаємося відтворити скіфську. Хоча й тут існують проблеми. Наш люд загалом виховані на книжках. Тому коли обладунок доводиться виготовляти самому...

Навчітися фехтувати усі готові відразу, а з практикою -- важче. У нас в основному студенти-гуманітарії: філологи, історики, мистецтвознавці. І, як завжди, робітник цинується найвище.

Навіть не стільки робітник, скільки людина, здатна добувати шкіру, зализо...

Один меч можна збирати по всьому місту. Заготовку на лезо зробити в одному місці (поміняти на пляшку). Повезти до коваля, щоб скував, потім -- на завод, щоб відфрезериували.

Добре, що костюми можна виготовляти зі шкіри -- дівчата шиють їх на свої машинках Питання: де втілити шкіру?

-- А у вас николи не виникало ідеї створити общину, поселитися десь на природі, розводити кіз і овець, мати кузину і повіність «переселитися» у світ ваших міст?

-- Де неможливо. Хоча ми й об'єднані, але зовсім різні люди.

До того ж у нас є батьки, які не заважають в захопленні, що квартира завалена залишком, деревом, збросю... Тим більше відпустити кудись і надовго...

Все той же культ лицарства. Насамперед це повага до батьків. Саме тому, що вони нас люблять і поважають, ми не уявляємо, як це -- прийти і сказати: «Мам, я переїду на Алтай. Писати не буду, бо немає звідки».

-- Так, безрадісна перспектива. Але ви

плекаете молоде покоління. Як воно ставиться до ідеї лицарства?

-- У нас зараз є кілька дітей -- пакі. Вони сприймають науку легше, ніж ми. Іх не вчили, що все це -- маразм.

Батьки цих дітлахів з подивом помічають, що іхні діти замість того, щоб бігати вулицями й викручувати лампочки в під'їздах, вивчають геральдику. Замість того, щоб сидити за комп'ютером -- різьбліть з дерева меч. Ходять на тренування. Постійно щось читають.

У нас навіть є розроблена власна система лицарської освіти.

Це вечірній недільні позашкільні заняття, де вже з дитячого віку викладатиметься мистецтвознавство, етика, естетика, латиця, старослов'янська мова. Поглиблено вивчатиметься епоха -- з виготовленням зброї, костюму, з літніми таборами, де обігруватиметься епоха та її стиль життя. Є кваліфіковані викладачі. Єдина проблема -- гроші й приміщення. Поки що наймаємо спорзал школи № 137 і платимо за оренду виступами. Ставимо вистави і на зароблені гроші купуємо теканину, інші матеріали...

Так, корисливість лицарям не притаманна. Якби ще проблем менше. І більше розуміння з боку світу. Адже чим менше наші діти викручувати лампочки -- тим світліше нам буде жити. У кому живе лицарський дух -- негайно шукайте школу № 137. Або телефонуйте Юрі Папченку (студентові історичного факультету КНУ): 552-29-10.

Ярослава МУЗИЧЕНКО

Bін переступив поріг нашої оселі з лагдюю усмішкою на устах. Блакитні очі витроміновали таку безгрешність, що вперше подумалося: цей американський українець, якому повернуло на дев'ятій десятку, знав у житті лише радість, лише відчуття та спокій минали його дні. Він не пережив бід, ніщо руйнівне й трагічне не торкалося його душі, не знав ніяких борьб, випробувань, нічого не відав про супальні катализми, навіть не уявляв, як стогнала, горіла й конала в муках його праобразьківська земля і як страждав його народ.

Мова його тиха, спокійна, лагдна, поводження інтелігентне, шляхетне, тактовне. Вміє слухати інших, тонкий і сердечний. У всьому відчути добра спадковість. А ще — відбір, на який довго й ретельно працювало природи та його родовід.

Спокій і лагдність не залишали його ні на мить, чого б він не торкався своїм серцем, своєю пам'яттю, яка розмотувала й розмотувала довгі й болючі свої життя.

Іван Матвійович Самійленко. Професор. Колишній викладач одного з найпрестижніших університетів Америки. Донедавна — голова уряду в екзилі. Прихав з Америки після довгих десятиліть розлуки з рідною землею, щоб уклонитися й, щоб скласти свої повноваження, передати урядові клейноди... Сказати ті найскровенніші слова на Батьківщині, які на чужині повторювали подумки тисяч разів. Щоб уклонитися Дніпру і Києву золотоверхому, а понад все — Прилуччині та й наїдорожчому на планеті селу — Валкам, звідки бере початок славний родовід козацького коріння Самійленків.

Та мить, коли передавав Уряду незалежної України клейноди українського уряду, що працювали багато десятиліть на іншому материкові, здалася звичайнісіньким сном. Він її наближав кожним своїм вчинком і кроком, він вимиряв її і віблагав у Бога, але не вірив, що те станеться за його життя...

Народився Іван Самійленко в родині роботяцького Матвія Самійленка. Рід славився трударями, господарями, талановитими людьми, що мали хист до всякої роботи і рідкісний скарб людської душі — любили свій край, свою землю і хотіли зробити її квітучою й щасливовою.

Матвій Самійленко був майстром на всі руки. В нього і хата добротна, і клуня, і реманент усякий, зроблений його ж руками, і на техніці він знається, парову машину відремонтує. А сам тихий, урівноважений, негаласливий. До людей уважний та лагдній. Навіть у комунарів не викликав «праведного гніву». Тому в час першої хвилі розкуркулювали поплескували його по плечу й заспокоювали: «Тебе, Матвію, ніхто не зачепить. Ти нам нужен, ти будеш нам ремонтувати усяку техніку. Де ми візьмемо ще такого спеціаліста?».

То була доба, коли знищувався український волелюбний дух, з корінням корчувалося могутнє жилаве дерево, яке плодило мудрих і волелюбних господарів, справжніх українців, а натомість селекціонувався миршавий, ляклівий, сірий, рабської закваски тип людей, якими легко керувати, іх легко ламати й ліпити з них покірне голгостне стадо.

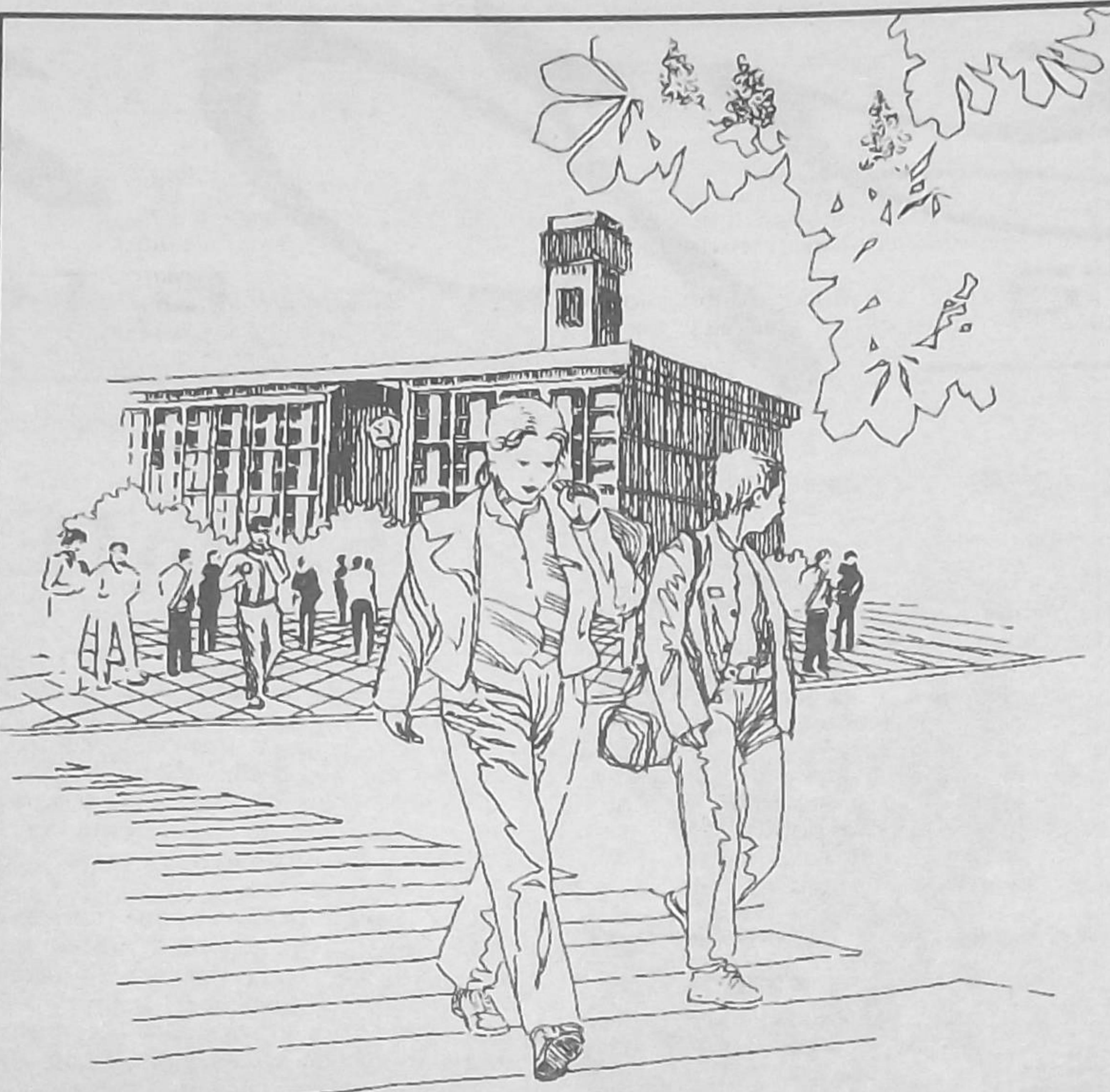
Щодня, щогодини із селянських хат комуниари викидали напівроздягнутій «ворожий елемент». Відривали його руки від рогачів та кочерг, від плуга й гарбі, від ярмата прялки. Виганяли з церков під час богослужінь і гнали у волості, а звідти переправляли туди, «де Макар телят пасе».

Панувала довга моторощна ніч. Україна здригдалася од розpacу й ридань. Задихалася од димів спалених «куркульських» дворищ та церков, од побаченого витя, дитячого та жиночого здичавленого вереску, од зловісного скретогу гальм «чорних воронів», які полювали за тими, хто мислив, глибоко відчував, хто вмів працювати. За кожним, хто навіть думкою міг перешодити будівництву «світлого майбутнього людства».

Іх гнали в Сибір, на Колиму, Соловки чи просто розстрілювали в лісах неподалік рідних сіл, надіславши родинам повідомлення — «без права переписки...».

Доба мракобісся. Доба, в яку палилися й трошилися ікони, робилися двері до свинарників та ферм із ликом Богородиці та Спаса... Коли браті, червоні од горілки й ідеї, колгоспні бригади гарбами й безтаркими заїздили в церковні брами і хлюскали батогами по святощах...

В одну з таких ночей забрали й трудача з діда-прадіда Матвія Самійленка із

ЗАКИ МОРЕ ІЕРЕЛЕЧУ

села Валки Прилуцького повіту та й починали в холодну засніжену Колиму...

Ще чорніші дні почалися для його родини... Про ті часи переховування та послухання до кожного шереху за вікном Іван Матвійович говорить скоро, з пригаслим поглядом, але без тіні ненависті чи озлобленості. Така спадковість. Адже він народжений од того, хто прийшов не руйнувати цей світ, не ніщити й тримати в страсі, а зводити, будувати, плекати, сяяти, орати, не зашкодивши ні людині, ні пташині, ні дереву, ні квітці.

А потім вийшов указ «батька всіх народів» про те, що в'язнів, «ворогів народу» деяких можна й звільнити, коли є кому за них поручитися. І він спішно зібрався в далеку дорогу. Вкинув у мішок кілька хлібів, сякі-такі вдягнки для батька в надії, що повернеться до рідних Валок з ним.

Сім днів добиралася од Архангельська до того табору, де сидів батько. Тиждень брів непрохідними дорогами, лісами, по груди шугаючи в сніг. Брів крізь лоту стужу, хвищу й тінніце безгоміння. Зігрівала надія та ще ті хлібни й кусень сала, який ніс для батька і яким, вірив, відгодує його й повернеться разом на рідну Україну.

Під вечір добрався до табору. Побачив чорний барак і відчув, як зайнішося його серце. Батька швидше відчув, ніж побачив. Ледів погамував себе, щоб не закричати від розpacу: на нарах лежав висхлий дід з опухлими від голоду ногами. Іван розповів, чого прибився аж сгоди, показав газету з портретом Сталіна, перевірнув батька, що назад вони підуть удвох, а той лише сумно покиував головою й дивився на свої опухлі ноги та висхле знесилене тіло.

Ніч збирала в'язнів. Іван дивився на нари, де конали вчораши велети, — «куркулі», сєредні з Полтавщини, Чернігівщини, Київщини, з усієї соборної і безгульної плакав. Чув різni діалекти, говорік, чув рідну мову, навіть дихання й стогони були рідними. Один висхлий велет лежав поруч батька на нарах і в агонії марив: «Домахо! Вставай лишень! Он уже сонце сходить! Я запрягаю волів! Та грабельки не забудь!»

А в іншому кінці барака хтось кликав дружину, дітей, хтось, помираючи, бачив себе верхи на гарбі із сіном і заводив охлямом голосом: «І туди гора, і сюди — друга...»

Серце, здавалося, не витримав того болю. Знесилений, задрімав. А коли розплющив очі, побачив сірий досвіток,

на відстані його добру втомлену душу, пізнавав його ляклівий віднину, а колись такий безстрашний і гордий лик, уловлював його глибоко заховану мрію про волю. Усе знав, тому й працював щодня, щоб та воля стала реальністю.

Події останнього десятиліття приголомшили навіть його, Івана Самійленка, голову українського уряду поза межами рідної України. Ні на мить не зневірився у тій справі, який присвятив своє життя, але чому не вірив, що пощастиє пережити ті неповторні хвилини, які так нагадували сон. Розмай синьо-жовтих прапорів над київськими майданами, тризуб, гімн «Ще не вмерла...» Іноді здавалося, що все це мають його уяву. Однак під ногами була рідна земля, а над головою — українське небо, творилася держава. Може, й не така, якою хотів уявлятися, але вона була. Появу її відчув і в Америці, коли там уперше з'явилось українське посольство, до відкриття якого так багато зусиль і коштів доклав його син Олег Самійленко.

А ще — віднині він вільно ізходить в Україну, ходить вулицями Києва, неповторним Андріївським узвозом, наїдується у свою рідну Прилуччину, у найгіріше на світі село. Довго стоїть коло могили нечевки й плаче. Приїздій сюди і його внуки — Тамара й Олесь, тепер уже американці. Втомуле зболене серце Івана Матвійовича радісно здригнулося, коли побачив, як плаче його внук і гладить огорожу, під якою спочивав його праਬабуся, якої ніколи в житті не бачив. Такої схильності розчлененості не помчав ніколи там в Америці. «Дідуся, — зінався двадцятитицірочний онук, — там, в Америці, я немов залишив, а та відчуває, що в мене є серце. Як мені школа цих бідних людей. До мене підійшла жебра, і я попросила грошей. Я їй дав дві доларів, а вона злякалася. Це не мало?...» Бачив насправді диво, що відбувалося із його нащадками на Батьківщині. І те диво — голос предків, голос праматеризни.

Його приїзд завжди чекає рідня в Прилуках. У садку, обвішаному плодами, накривається стіл, готуються його улюблені страви і збираться нововчені, омоложенні і постарілі рід. Іван Матвійович із лагдюю усмішкою на вустах слухає всіх і все, вбирає сердем тихий шелест літнього саду, мерехтіння зірок у рідному небі, дихання рідної землі, яка так багато пам'ятає і так багато тає у собі... І думає одвічну свою думу: була б сьогодні Україна, коли б ось такі, як його батько, як тисяч-мільйони закатованих господарів, що прийшли з хлібиною, яку приніс йому син, і давав кожному. Одні відповізали, інші проповізали. Коли в торбі не залишилося крихти, повернувся до бара.

«Тату, що ж ви зробили?! — з розpacем промовив Іван. — Та ж то вам підтримка надовту дорогу. Як же ви тепер будете?!

«Як люди, сину, так і я. Не жалій, — відказав кволим рівним голосом Матвій Самійленко. — Нехай перед смертю по шматочку рідного хліба ковтнуть».

Описля не раз здавалося Івану Самійленку, що Бог вів і захищав на всіх крутин віражах його долі, і мірилом тому були ті хлібни, привезені з Валок, випечені матр'ю. Що всі щедроти життя, які звідav опісля, пошанування й визнання, світа ідея волі, яку несуть у житті лише вибрані і які він не зрадив николи, врешті, причетність до національної еліти, лицарів духу, і прийшли до нього через оті хлібни, смак яких відчули не деяски, а добра сотня помираючих його земляків. Що це, може, вони, ті, що мучениками зійшли на небо, захищали його щодня, щоднини, вели і не давали упасти в безнадію та спокуси в ім'я святої ідеї. Що, може, звідav у житті щастя та всі радощі земні і за тих в'язнів, котрих перед смертю приличив хлібом рідного краю.

...Услід за батьком пішли брати. Його ж спасеною рукою вела добра доля. Він залишив назавжди розтерзану катами Україну фізично, але любив її самозречено. Бій за неї вів з-за океану з такими ж, як і сам, патріотами. Знав про Україну все.

Знав про всі зашморги та відліги, про колгостний «рай» і трудодні, знав про свій згоріваний упослідженій народ, одягнений у вишмультан куфайки й кирзові чоботи. Що топче сільське бездоріжжя у хвищу та хуту до колгоспних ферм, на поля та заводи, що каторжно працює за копійки, віддаючи свою силу й життя на зміцнення страшного монстра — радянського імперію. Знав про його безправність, генетичний страх та покору, тихе вичахання духу, знав і відчував

Бачить матір, тиху сумирну господиню, в хаті якої біло й охайні та пахні коржами з маком. Бачить батька, що косить жито при місяці та Вечорові зорі. Усю родину Самійленків за святвечір'ю трапезою. І себе у довгій блесенькій льоді на рапшому путівці довгої та звивистої життєвої дороги. І всю Україну, яку любити безмежно. Тісю любов'ю, якою нагороджуються лише вибрані діти нації і несуть її хрест і як безцінний скарб.

Мар'яна МИГАЛЬ,
учениця 11 класу 155-ї школи м. Києва

У розвідці, подібній до цієї, слід спочатку ознайомити читача з об'єктами спостереження та системою координат, у якій вони існують. Взагалі, є 4 виміри дослідження мов у соціально-етнічному контексті: 1) етномова -- українська, чеська, фарсі тощо; 2) говірка -- наприклад, західні діалекти української мови; 3) жаргон -- мова певної соціально-вікової групи: співробітників науково-дослідних інститутів, банкірів, школярів, перекупок тощо; 4) ідолект -- мова індивіда, мова кожного з нас. Мої нотатки висвітлюють стан мовлення на рівні жаргону об'єднаних за віком мовців: інформантами є молоді люди віком від 16 до 26 років -- кияни та молодь з інших міст, яка тимчасово мешкає в Києві (наприклад, на термін навчання).

На жаль, якою б мовою не спілкувалися зараз молоді люди, вона не є чистою українською або російською. Лише зрідка можна почути розмову між собою молоді з україномовної периферії, яка вражає чистотою мови, показує пластичність і весь потенціал української мови. А спілкуючись із киянами, ці носії живої мови часто переходят на зіпсовану російську. І хоча таких комплексантів поменшало, вони ще не зникли.

Багато українських слів зустрічається у розмовах російськомовної молоді: серед них трапляються і часто вживані слова з фахового словника молодих

ПРИЕМНОГО ПРОГНОЗУ НЕ БУДЕ...

науковців, студентів, і звуконаслідування, слова, запозичені з мови тих, хто невміло переходить на спілкування російською, не може підібрати російського відповідника для українського слова та вживає, зрештою, українське слово, але спотворене. Часто мовець не зауважує, що в плині слів уживає неросійське слово, бо, мабуть, і вважає його питомо російським. У такий неприродний спосіб українська мова повертається до дітей тих, хто знахтував колись нею.

тих, хто зніхтував колись нею.

Коли ж російськомовна молодь починає говорити українською, в її мові спливає багато слів, які не відповідають літературній нормі. Це -- почуті в середовищі люмпенізованих вихідців із села штампи на зразок «Моя мама робе секретаршою». Такі речі звичайно викликають вибух сміху, і це бентежить мовця, він починає боятися вдруге заговорити українською, очікуючи від самого себе лише помилок.

Щодо культури мовлення та вміння чіткого і послідовного викладення думок, то висновок можна зробити досить оптимістичний. Найбільш лаконічною та точною у висловлюваннях є читаюча інтелігентна молодь, де б вона не навчалася чи працювала. Розмови у молодіжному середовищі культурно ведуть ті молоді люди, які багато спілкуються зі старшими за них

зникнуть зі старшими за них інтелігентними людьми. Вони нормують свою мову відповідно до вищих зразків, ніж ті, які зустрічаються серед однолітків. Поліпшує мову молодої особи і вступ до вуза. Проте чіткість висловлювання як постійна риса мовлення цієї людини не завжди зберігається після першої сесії, а, буває, зникає і раніше. Іноді правильне викладання думок ще не свідчить про вишуканість мови юнака чи дівчини. Часто-густо розмови в молодіжному середовищі ряснують ненормативною лексикою, до вживання якої іноді спричиняє сама тема розмови. Описуючи конфліктні ситуації, складності у навченні,

Марта АРГАТ

ТАНЦЮЮЧИ НА МОГИЛАХ

шастливо більше -- збираються відновлювати. Може, років через двадцять з'явиться у Білгах свій Ротшильд, який, щоб спокутувати численні гріхи, відбуде святощо. Святе місце не буде порожнім. Але то буде вже зовсім інша церква...

Важче із біличанським «містом мертвих». Хрести та надгрібки на ньому скосила червона коса, ще у 50-х – 60-х роках. Натомість в зону кладовища врізалися відроги н-подібного корпусу середньої школи № 55. Коли в 1987 році в підвалі обладнували тир, земля «підрувала» нажаханим копачам купу кісток та черепів. Але переляк дуже швидко розвівся, і ще довго десяти-дванадцятирічні «тезбати» страхали однолітків черепами своїх предків.

Та й зараз, коли в школі крутять диско-
ки, виходить, що діти танцюють на могилах,
адже підлога спортивного залу дуже тонка і

Kілька років тому бульдозерами зруйновано старовинне українське село. Безцінний чорнозем перемішано з глиною та піском, знищено десятки родинних гнізд. І на околиці Києва з'явилася ще одна хаотична група бетонних монстрів, вищих за сумнозвісні «хрущовки» поверхів на десять, та все ж їм не дотягнуться до омріянних рядовим обивателем нью-йоркських хмарочосів.

Чи як виникли на початку нашого століття.
(більшів), чи як поселення нащадків біглих селян
Булича. Про давність села переконливо
з'ясувати шлях-гостинець (нинішня поки що
недобудована вул. Осіння), що перед нашес-
тим бульдозерів пролягав на півтора-два метри
нижче хатих підмурків. Віками втоптуваний
пісчаними

Колись село мало свою церкву та цвинтар. Після війни, коли Святошин і Біличі увійшли до складу Києва, храми зруйнували. Церкви святого Івана Хрестителя та Святошинської

шастило більше -- збираються відновлювати. Може, років через двадцять з'явиться у Біличах свій Ротшильд, який, щоб спокутувати численні гріхи, відбуде святощо. Святе місце не буде порожнім. Але то буде вже зовсім інша церква...

звичайні танці, по суті, є наступою над Пам'яттю. До речі, дев'яносто дев'ять відсотків танцюючих знають, «що там, у землі». І свідомо йдуть на це. Адже їх виховували люди, які будували школу на кістках.

Небагато випусників ЗЗ-ї вступають до вузів. Переважна більшість їх іде в торговлю. А навіщо продавцеві глибини історії чи органічна хімія? Етиловий спирт оксидом водню він розбавить і без неї.

Тоді, в 60-ті роки, з приреченого цвинтаря у братську могилу на краї села перенесли останки воїнів, загиблих у Другій світовій війні. Зверху «посадили» стандартний надгрібок у вигляді солдата із прапором. І раз у рік, дев'ятого травня, учні довколишніх шкіл носили туди квіти. Особливо помпезно виглядала процесія нинішньої гімназії східних мов, закладу елітарного і «тоді», і зараз. Через Академмістечко, вулицею Семашко та

бульваром Вернадського, під бадьорий барабанний дріб усміхнені «всем детям прімери» тягли оберемки гвоздик до одинокої могилки за проспектом Палладіна. Ні, учні «китайського інтернату» не підпадали під поняття «пролетаріату». Вони були дітьми «хороших сімей». Тому й не танцювали на могилах. Їх не ображали пізаща вчителі, не називали «жлобенками» та «матільдами», як це ще й досі полюбляє робити одна вчителька світової, а, по суті, «братньої» літератури в школі на Кладовищі.

Після проголошення Незалежності України солдата із прапором влада спішно поміняла на «високохудожню» композицію, яку люди окрестили «бомбами над Біличами». Біличані, проходячи повз неї, не раз замислювалися: що означають ці бомби у них над головою?

що означають ці бомби у них над головою? Р. С. Наприкінці минулого, 1996-го року, злополучні «бомби» кудись зникли. Подекуди, що їх демонтовано розпорядженням місцевої влади «на прохання громадськості». Супільні алегорії, прости Господи...

ходи...
Олекса Юр

Олекса ЮР

«ГЕРО»

Коли доля веде від дзвінка до дзвінка --
на стежині круглій зустрічався з горем.
Тоді ляже на плечі холодна рука.
«Геро!.. Геро!..» -- притишений
голос говорить.
Утікай до безодні, собаче життя,
немовлям упади у гадючу печеру!
Чорношкірі! Де наше отруйне сміття?
Примесіть геройн Я куплю ваш «геро».

Це повільна загибель для плоских лобів,
це намисто зі скелець, як бартер за волю.
Потягнуться вервочки вже білих рабів,
І купці-негритоси ім лоба поголять.
Чорношкіра Європа і чорний Ісус,
білошкірий диявол з цукного паперу.
Негритянки в хітонах під іменем муз
На безгрішній душі вимінюють «геро».

КОМУ -- ГЕРОЇН, КОМУ -- МЕТАДОН

Наркомани -- істоти завзяті. І коли психічно неврівноваженому (якими є всі наркомани) хочеться «кайфу», він буде що вирушить на пошуки, залишаючи за собою шлейф брехні, крадіжок, а то й трупів. Коли засіб для кайфу добуто -- тримтячими руками чимшивидше заштовхає його до своєї середини. Яким чином -- неважливо. Коли вам чогось дуже-дуже, до потемніння в очах, хочеться хіба ви замислюетесь, як цього досягти? Тепер уявіть, що наркоману цього хочеться у двадцять разів більше. Адже він довів себе до того, що без клятого «кайфу» почувається, мов розбита собака. Як ви гадаєте, буде він при цьому їхати кудись, аби обміняти брудний шприц на чистий? Коли навіть пройти тридцять метрів до власного автомобіля, де є пляшка з водою, неспроможний набирає шприц рідини з калюжі й гине.

Державні мужі знають, що іх обов'язок -- не тільки вчасно отримувати власну зарплату, але й стежити, щоб людям у державі жилося хоч трохи краще, ніж без держави. Тому турбуються про «хвореньких». Щоправда, обмежуються всіми ж одноразовими шприцами й пре-

Це повільна загибель для плоских лобів,
це намисто зі скелець, як бартер за волю.
Потягнуться вервочки вже білих рабів,
І купці-негритоси ім лоба поголять.
Чорношкіра Європа і чорний Ісус,
білошкірий диявол з цупкого паперу.
Негритянки в хітонах під іменем муз
На безгрішній душі вимінюють «геро».

Весна Малюнок Світлани Малишко

ДМИТРО ЛАЗОРКО, ЙОГО «ДЕНЬ КОХАННЯ, ДЕНЬ СВОБОДИ»

Аналізуючи сьогоднішню ситуацію, можна було б сказати, що культурний процес в Україні має яскраво виражений двостійкий характер.

І передовсім це стосується театрального мистецтва, яке зараз розвивається за двома напрямками, принципово відмінними в своїй основі. Відповідно весь театральний простір умовно ділиться на дві групи, представники яких відрізняються метою своєї діяльності, її масштабами та ступенем відомості і популярності в масах.

До першої групи належать діючі столичні репертуарні театри та широко розрекламовані гастрольні проекти. Тут домінуючим є принцип «попит породжує пропозицію і навпаки», а діяльність нагадує машину по виробництву видовищних вистав з акцентом на «зірку» — актора, режисера тощо.

Друга група, яка здійснює величезний вплив на першу, включає в себе студії, різноманітні театральні лабораторії, «майстерні», а також діяльність багатьох маловідомих, але від цього не менш талановитих режисерів, акторів та інших театральних діячів. І от у межах цієї «другої» системи відбувається безліч цікавих явищ, про які, на жаль, ніхто, окрім театральної еліти, не знає. Більше того, прогресивна частина суспільства, базуючись на сумному власному досвіді, скликає вважати, що театр в Україні занепадає і, окрім хіба що режисера Романа Віктора, не може сказати нічого нового й цікавого.

Найцікавіше, що вихід з такої ситуації існує. Наприклад, останнім часом все більше театральних колективів виходить із підпілля і намагається демонструвати свої досягнення широкому загалові (інша справа, що загал не завжди готовий сприйняти новітні шедеври);

також державні театри все більше запрошуєть молодих талановитих режисерів. Тобто варто лише уважніше придивитися до нових афіш та відгуків у пресі — і можна помітити деяко зовсім несподіване і приємне.

Яскравим прикладом тут може слугувати одна з останніх прем'єр Молодого театру, що на Прорізі. Молодий (екс-Молодіжний) театр 90-х — це взагалі окрема історія. Серед його «досягнень» не лише втрата колишніх позицій, а й повна невідповідність власним концепціям і назві, постійна халтурка в роботі і легковажнє до неї ставлення. Це привело до того, що в якийсь момент глядач про існування цього театру просто забув. І ось пройшло кілька місяців, як Театр почали рятувати. Для цього поставили художнім керівником Станіслава Моісеєва, режисера «Українських водевілів» у театрі імені Франка. А також запросили зробити постановку молодого українського режисера Дмитра Лазорка.

Створена ним вистава «День кохання, День свободи», попри всі свої недоліки і організаційні негаради, одразу стала неординарним явищем у театральному процесі. Це шоста вистава Лазорка і можна лише радити, що завдяки здоровому глузду деяких керівників вона відбулася і отримала певний резонанс. Адже вже стало звичкою для них, «від кого все залежить», не помічати того, що відбувається просто перед очима. Так, наприклад, мало кого сквилювало те, що вистава Лазорка «Вечірні відвідувачі» була визнана однією з чотирьох найкращих на осінньому Львівському фестивалі «Золотий Лев» і взагалі викликала захват у журі та глядачів своєю завершеністю, глибиною і чудовою передачею внутрішньої напруги.

Окрім «Дня кохання...», в Києві сьогодні

можна побачити лише дитячу виставу в театрі-студії «Актіор» під назвою «Пригоди в лісі». Дмитро Лазорка та його дилломну виставу в Театрі драми і комедії на Лівому березі «Олеся» за драмою Марка Кропивницького. Ставити «корифеїв» сьогодні — справа досить невдачна: класичні українські п'єси про кохання, поміщиків і проблематика села XIX століття мало кому цікаві. І тому режисер іде шляхом осучаснення п'єси, що не завжди сприймається.

Виходить, що вистави у Лазорка досить різні, і робота його в різних театрах лише підтверджує, що дуже багато залежить від матеріалу — п'єси, акторів, внутрішньої структури театру. Бо те, що залежить від нього як режисера, робиться у професійному відношенні бездоганно.

«День кохання, День свободи» стала можливою саме завдяки внутрішній концепції колективу, який створював виставу. Чотири виконавці, яких режисер постійно «тримав», зуміли зрозуміти і втілити непросту систему стосунків своїх героїв. Вистава досить складна, психоаналітична.

Щодо режисера, то його роботи, зокрема, «Вечірні відвідувачі», засвідчили, що Дмитро Лазорко якраз майстер складної вистави. Що він передовсім вдається до глибокого аналізу п'єси, яку обирає.

Його наступною роботою буде «Войцек» у Молодому театрі, прем'єра якого призначена на кінець квітня. Важко судити, наскільки успішно може бути постановка цієї п'єси з акторами Молодого, хоча і зрозуміле бажання режисера дати своє трактування одного з найзагадковіших драматичних творів.

Тетяна КУР,
студентка факультету театрознавства

ЧАРИ ВАЛЬПУРГІЄВОЇ НОЧІ

Починаючи десь з класу п'ятого я щороку з нетерпінням чекала на Вальпургієву ніч. Усе хотіла потемки вислизнуті з дому й помчати на велосипеді до лісу — там же якраз відми збиралася на шабаш. Розпляють вогнища, танцюють, розповідають чакунські новини... Цікаво, аж дух захоплює.

Ота Вальпургієва ніч буває всього раз на рік (що мене неабияк гнітило) — з 30 квітня на 1 травня. На травневі свята, як правило, ми іздрили до бабусі в село й тому нічна майданівка до лісу виглядала більш-менш реальною. Звісно, коли думати про це вдені. Звечора я наготовлювала велосипеда, теплій одяг. Але вислизнути з дому пляк не вдавалося. Просто до півночі я чомусь засинала. До речі, та сама історія повторювалася і на Купала, коли треба було йти шукати цвіт папороті.

Що ж воно за іч і чому Вальпургієва? За німецьким підрядом повір'ям, це щорічне свято відьом та чакунів. У цей час стародавні германці відзначали повернення весни і пробудження сил природи. Пізніше католицькою церквою на 1 травня було призначено день пам'яті святої Вальпургії, канонізованої 778 року.

За стародавніми уявленнями, нечиста сила в цей час намагається перешкодити нормальному розвитку природи, насадити всілякі лиха на людей і худобу. Тому німці символічно виганяли відьом спалювали на баґаті їх опудала, обходили оселі зі смолоскипами, дзвонили у церковні дзвони.

На Україні ніч з 30 квітня на 1 травня не називалася Вальпургієвою. Але обряди відбувалися на свято нечистих також існували. Можливи, любі читачі, знаєте, як саме відбувалися ті обряди?

Якщо так — розкажіть і нам. Пристайлайте ваші дослідження на адресу редакції Країзи з них ми обов'язково опублікуємо.

Ярослава МУЗИЧЕНКО

МОЖЛИВО, ЙІ ПРОСТО ШАСТИТЬ?

Є така думка, ніби серед моделей і фотомоделей що не дівчина — то повія, а що не хлопець — то «блакитний». Але це також звичайна професія, як і вчитель, продавець чи бізнесмен... Приміром, п'янотадцятирічна Катя Запольська. Котя новачок в десятому економічному класі однієї з київських гімназій і майже нічим не відрізняється від своїх однолітків. Хіба тим, що... має звання «Міс Київ'96». Але, як це не дивно, з таким «титулом» зовсім не зникає її «звичайність». Це дуже мило, логічно у міркуваннях і взагалі просто гордо людина. Дуже любить котів, особливо свою кішку Маню. Захоплюється музикою, має своє особисте ставлення до кожної групи, пісні, і діапазон її уподобань — від металу до класики. Гарно має (8 років училася у студії) і танцює (стільки ж займалася бальними танцями). А ще — творить власні шедеври за допомогою ниток і гачка. Хоче знати якомого більше іноземних мов. Зарах вивчає французьку і англійську. Улюблени кольори: яскраво-жовтий, а в одязі — чорний і беж. З її надає перевагу фруктам (особливо помаранчам, бананам і ананасам) — каже, що могла б цілими днями жити самими фруктами.

— Катю, розкажи, як ти стала «міс» і взагалі — моделлю?

— З самого-самого початку все було досить прозаично. У своїй колишній школі я дружила з Танею Чуєвою, старшою за мене на два роки. Вона закінчила коледж моделей і якось дала мені його адресу. Я вирішила, що варто спробувати. Пройшла початковий відбір і мене взяли на навчання (вони тривали півтора місяці).

Взагалі склад моделей у нашому агентстві «Олег і Єва» (Київ) близько двох тисяч і тому для дівчини є щастям хоч раз попрацювати професійною моделлю, позніматися де-небудь. А я, що навчуючись у коледжі, брала участь у кількох виступах. Це — конкурс «The Best of Collection», де мені присудили друге місце; презентація студії «1+1» в Будинку кіно. Перший же мій вихід на подіум відбувся ще до закінчення коледжу. Потім я брала участь у показі колекції Олів'є Лопідуса «Весна-літо 97». Найвізначнішими ж у моєму житті (як моделі) дніми були 6, 7 і 8 грудня. Першого дня на показі П'єра Кардена я була « нареченю», потім працювала манекенницею на показі Alta-

moda'97 і, нарешті, на конкурсі краси, який проходив у рамках фестивалю «Alta-mod'a'97» здобула звання «Міс Київ'97». Було ще багато показів, де мені щастливо працювати, але це, мабуть, вже буде нудно... Адже прочитати назву — це не те, що бачити все свято на власні очі.

— Чи все те, що ти демонструєш глядачам, подобається тобі?

— Так. Можливо, мені просто щастить.

— Чи часто виникає в тебе божання стати власницею чогось із того, що ти демонструєш?

— Може, не дуже часто, але таки виникає. Але що ж? Те, що мені дуже сподобалось, коштує стільки, що в це важко повірити. А з тих речей, що були мені по кишені, я дещо маю.

— Ти сказала — по кишені, в тебе є свої гроші?

— Звичайно, адже я працюю.

— Яким ти бачиш своє майбутнє? Вирушиши завойовувати світ?

— Не зовсім так, а точніше — зовсім не так. Моя мрія — медицина. І я збираюсь присвятити своє життя. Дуже хочу стати стоматологом.

Згадавши про це, Катя розповіла мені анекdot: зустрілися якось двоє «нових русів». «Я справи?» — «Класно! — каже один. — Купив собі шестисотий «мерс» і поки що більше нічого не хочу». — «Добре тобі, — зіткає другий, — а ми своєму крокодилу встановили наречії вже всі золоті зуби, то тепер стільки проблем!» — «Які?» — «Не маємо чим годувати...» — «А що ж він ів раніше?» — «Стоматологів...»

— А вчилась я в коледжі і працюю моделлю просто для себе. Для самоствердження. До мене зверталися з пропозиціями контрактів за кордоном, але я не погоджується і не погоджуєсь. Адже ці контракти довгострокові — на один-три роки. Тоді я втрачує можливість здобувати освіту. Якби мені запропонували роботу на літо...

Проте завдяки роботі моделі я позбулась багатьох комплексів. Мабуть, важко це собі уявити, але якожось шість місяців тому я була несміливію, страшенно сором'язливою, а тепер я впевнена в собі і вірю в себе.

Розмову вела Христина БІЛАН

Випуск підготувала: Ярослава МУЗИЧЕНКО, Христина БІЛАН, Роман МІЦУК

Головним завданням національної освіти є формування освіченості, фізично, психічно та соціально здорової творчої особистості. Це сприяє досягненню якісного нового рівня і змісту освіти.

Аналіз стану здоров'я дітей та їх успішності виявив значне зниження зацікавлення й активності учнів у навчанні, помітне сповільнення та дисгармонізацію фізичного і психічного розвитку значної частини дітей, стрімке погрішення їх здоров'я.

У чому причина? Вона не одна. Особливо тривожить відсутність у багатьох людей належного ставлення до свого здоров'я та мотивацій вести здоровий спосіб життя як провідного чинника його збереження та зміцнення. Це обумовлено відсутністю знань про здоров'я, формування валеологічної свідомості, практичних навичок і вмінь, виховання мотивацій здорового способу життя, пріоритету здоров'я в усіх ланках освіти.

Саме такі знання можна отримати при впровадженні у школах валеологічної освіти.

З метою знайомства з валеологічною освітою як інтегральною системою одержання знань про здоров'я у Київській середній школі № 241 нещодавно відбулася районна науково-практична конференція на тему «Формування, збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління як обов'язковий компонент системи національної освіти».

На пленарному засіданні були обговорені проблеми стану здоров'я дітей Московського району столиці. Професор Оледрі спортивної медицини та санатогії Київської медичної академії післядипломної освіти, доктор медичних наук Л. Попова повідомила про завдання валеологічної освіти як шляху до самопізнання і самоконтролю учнів. Про сучасні проблеми психовалеологічної освіти розповіла завідуюча лабораторією вікової психології Інституту психології кандидат психологічних наук Н. Максимова. З темою «Здоров'я дароване самою природою» виступила Л. Морозова-Хмарська — лікар-методист Інституту громадського здоров'я, кандидат медичних наук, співавтор програми «Валеологія». Співробітник академії післядипломної освіти лікарів, кандидат педагогічних наук

Т. Бойченко дала багато порад щодо реалізації програми на уроках.

«Ми маємо справу з найголовнішим, неоціненим, найдорожчим, що є в житті, — з людиною. Від нас, від нашого уміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя, — залишив нам настанову педагог Василь Сухомлинський. — Об'єктом нашої праці є найтонші сфери духовного життя осо-бистості, яка формується, — розум, почуття, воля, переконаність, самосвідомість. Впливати на ці сфери можна тільки так само — розумом, почуттям, волею, переконаністю,

про те, що треба навчитися єднати слово, думки і дії, бо це є запорукою здоров'я.

Учителі живо обговорювали теми, обмінювалися думками, бо всі розуміли, що коли навчиться дитину бути здоровою, виросте здорові люди, а здорові люди створять здорове суспільство.

Дуже багато цікавих змістовних думок було висловлено на секції, яка згуртувала вчителів фізики, хімії, біології, математики, географії і фізичної культури.

Обговорювалися питання «Оздоровлен-

ня дітей України через систему природничих наук». З великою увагою були заслухані такі повідомлення: «Людина як надскладна гомеостатична система. Здоров'я як функція такої системи», «Дорогов'я людини — багатопланове по-

няття. Це не просто відсутність хвороб, а й високий рівень адаптаційних можли-востей, стан психологічного комфорту, емоційна стійкість, уміння спілкуватися з людьми. Ці якості людини здебільшого формуються на уроках гуманітарного циклу, де повинні викладати люди з великою, відкритою душою і серцем.

«Дати знання — це лише один бік розумового виховання, і його не можна розглядати без іншого — формування, розвитку розумових сил. Розвиток думки і розумових сил — це розвиток образного і логіко-аналітичного елементів мислення, а також вплив на рухливість розумових процесів — усунення уповільненості мислення» — знову вчить нас Василь Сухомлинський і радить проводити уро-ки мислення, на яких панує живе, безпосереднє сприймання образів, картина, явищ, предметів навколошнього світу і логічний аналіз, самостійне здобування знань, розумові вправи, знаходження причин і наслідків. Такі уроки стимулюють рухливість розумових процесів, запалюють вогник цікавості і дитині хочеться знати більше, хочеться думкою проникати в нові явища. Кожен урок повинен бути уроком здоров'я, де дитина з радістю і зацікавленістю набуває нові знання. Дитина вчиться без напруги, на-сильства, із задоволенням, накопичує наукові знання, формує свій світогляд, свій духовний світ, свою свідомість. Таке навчання не завдає шкоди здоров'ю, а сформує здорову фізично, психологічно та соціально здорову людину для нашого суспільства.

**Н. АДАМЧУК,
учитель-методист біології, ліцей
«Голосіївський», середня школа № 241,
м. Київ**

ДАЮЧИ ЗНАННЯ -- НЕ ВІДБИРАЙ ЗДОРОВ'Я

самосвідомістю. Найважливіші інструменти нашого впливу на духовний світ школяра — слово вчителя, краса навко-лишнього світу».

Тому дуже важливо, щоби валеологічна освіта пройшла через свідомість учителів незалежно від того, який предмет вони викладають.

Другого дня робота науково-практичної конференції проходила у фахових секціях. Тема першої секції — «Проблеми формування особистості та збереження здоров'я дітей початкових класів» не залишилася поза увагою вчителів початкових класів району, які з великою зацікавленістю, а іноді стурбовано розповідали про свій досвід проведення уроків здоров'я, про проблеми, з якими зустрічаються вчителі та учні. Тривала дуже жвава розмова і про те, що Василь Сухомлинський пропонував формувати особистість, відмовляючись від авторитарно-диктаторської, і опанувати особистісно-орієнтовану систему виховання та навчання учнів. Велася розмова про валеологічні основи гігієнічної та фізичної культури молодших школярів, про валеологічні аспекти естетичного виховання, про талант і психічне здоров'я і

«Залежність здоров'я людини від її місця в сім'ї, в класі, в школі, в суспільстві, в природі та космосі», «Індивід і та особистість як етапи людського життя. Підлітковий вік як період формування індивіда як особистості». Велике жваве обговорення викликало питання про валеологічне спрямування уроків математики, фізики, хімії, біології, географії та фізичної культури. Вчителі розуміють, що здоров'я людини залежить від свідомості, а це, в свою чергу, залежить від світогляду людини, від її світогляду людини, а цьому навчають на цих уроках. Тому вчителі запропонували багато своїх напрочуд, думок щодо формування здорової людини, особистості з науковим світоглядом.

Велику увагу гуманізації навчального процесу надали вчителі на секції, на якій обговорювалося питання «Українознавчі напрямки валеологічної освіти з метою оздоровлення учнів через систему гуманітарних наук». На секцію були запрошенні наукові співробітники Інституту українознавства Київського університету ім. Т. Г. Шевченка, поетеса Наталка Поклад, заслужена артистка України Валентина Ковальська та М. Кононенко —

МОРАЛЬНІСТЬ І ДУХОВНІСТЬ — КАТЕГОРІЇ ЕКОНОМІЧНІ

Хоча маю дві економічні освіти, але мені однаково болить і проблемами мови, культури та духовності. Не важко довести, що моральність та духовність нашого суспільства — категорії економічні.

Часто бере розчаш, коли слухаєш державних музик, як вони дбають про неньку-Україну. І виникло до них багато запитань.

— Чому тако велика кількість «неприсяжних» депутатів Верховної Ради та деяких високих урядовців безкорисно займаються антидержавною діяльністю?

— Чи доцільно брати таку велику кількість кредитів?

— Чи працюють ці кредити на користь вітчизняної економіки, чи держав-кредиторів?

Тож, якщо хочемо жити в економічно міцній державі, то в усюму має переважати розумна доцільність. А від рівня моральноти та духовності залежать і урядовців усіх рівнів значною мірою залежить, якою буде економіка нашої держави, тобто майбутнє наших дітей.

Наши законотворці ніби не бачать, як недопомогли податкову систему важким тягарям, які привели до вітчизняного виробника, забираючи 98 відсотків заробленого. В усюму світі відомо, що коли податки перевищують 35 відсотків, то їх не сплачують обі економіка держави руйнується. В Україні відбувається саме так. Усі суб'єкти господарювання, які змогли, пішли у «тінь», які обсягли — розорилися. І це не тому, що ти зважаєш, якщо люди з такими поняттями, але з великими грошима будуть приходити до влади.

Не реформувавши податкову систему на національну економіку. Якщо ж на рівні вищих влади не будуть дбати про майбутнє чиєїсь вітчизняного виробника, то станемо чужою сировинним придатком та споживачем Олександрийському заводу «Автоштамп», що на

Кіровоградщині, розроблено та виготовлено зернообіральний комбайн, який не поступається кращим світовим стандартам, а за деякими параметрами навіть має переваги над відомим американським «Джон Дір». Комісія на чолі з Олександром Морозом та експерти оцінили новинку на «відмінно». Але замість державної підтримки директор-ентузіаст Сенека мав інфіркт. А на високому рівні керівні муж без зайвої складності закупили тисячу комбайнів «Джон Дір». Ось така підтримка вітчизняного виробника!

Хочеться, щоб усі зрозуміли азбучну істину: якщо не подбаемо про національну економіку, не піднімемо її, то не вдихнемо життя в науку, освіту, культуру...

Щодо спонсорів, меценатів, які б могли підтримати освіту, культуру, то ілюзії дуже непевні. Наприклад, для видання збірки поезій талановитої поетеси Світловодчини Валентини Кондратенко авторка цих рядків зробила рейд до ділових людей у пошуках спонсорів. Один із них сказав: «Я розумію, що буде, коли не буде кастроуль, але не розумію, що зміниться у світі, коли не буде віршів». Коментарі, як кажуть, зайдії. Коли ж переконуєш, що треба проваджувати державну мову, родиш вести діловодство українською, то відповідаєш, що бізнес — інтернаціональний. Як відомо, це мафія — інтернаціональна, а бізнес живе за законами своїх держав.

Виникає тривога за майбутнє наших дітей, держави взагалі, якщо люди з такими поняттями, але з великими грошима будуть приходити до влади.

Як побажання державним чиновникам усіх

В ОРИХОВІ КОНСТИТУЦІЮ НЕ ПОВАЖАЮТЬ

Бо порушуєтъ статтю 10-у Конституції України. Хоч у нашому районі проживає 87 відсотків українців, місцева адміністрація, діловодство ведеться виключно російською в усіх підприємствах, колгоспах і радгоспах Військомат, покликаний зміцнювати Збройні Сили України, теж нехтує державною мовою. Прізвища голови держадміністрації — Анатолій Верещагін, військомата — Сергій Ложкін.

В місті Орихові біля школ — дві з них російські. Дитячі садочки російськомовні, в ПТУ навчаються російською. Навіть місцевий технікум сільського господарства зрушіфікували. Про транспорт, ощадбанк, лікарні, аптеки теж згадаємо — всі вивіски, документація ведуться мовою сусідньої держави.

Важкі соціальні умови гнітять людей, а ще більше — зверхи клини начальства: «Це же ви такої влади хотели...». Хотіли би дуже, аби нашого листа прочитали в адміністрації Президента: робіть щось, бо як загине Східна Україна, то таке ж буде і з Західною.

**А. ЧАБАНЕНКО, С. САВЧЕНКО,
О. МАКУХА та інші жителі м. Орихова**

ВЧИТЕЛЬ ПОВИНЕН ПРАЦЮВАТИ В ШКОЛІ

Читаючи в пресі комуністично-соціалістичні словобудувства нашого земляка, директора Устимівської школи М. Дзендензюка, ми вирішили, що час сподівань на порядність колишніх членів КПРС минув.

Важкаємо за необхідне внести на розгляд Верховної Ради України Закон про остаточну департаризацію української державної школи.

Тих викладачів, котрим роботи у школі замало, кому хочеться працювати ще у партіях, зі школи необхідно звільнити.

Підготовку законопроекту довіряємо правлінню ВУТ «Просвіта». Ухвалено правлінням Васильківської міської організації ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка на Ківівщині.

**Голова - А. Павленко
Секретар - В. Руденко**

СІМ'Ї ДАНИЛЕЙКІВ ПОГРОЖАЮТЬ КРИВАВОЮ РОЗПРАВОЮ - «НАРИМАНОВКОЮ...

Якось надвечір у діврі сім'ї Данилейків (Полтава-29, вул. Шведська, 39-а) зайшли непрочіані відвідувачі і розчинили двері в кухню до матері шістьох дітей Ніни Миколаївни.

- Я пришла сообщити несчастьє вашої сім'ї. Вот вам письмо...

- Хто вас послав сюди?

- Бог.

Джуро Відмарович - один з найактивніших популяризаторів української літератури в Хорватії. Важко знайти ще одну людину, яка б так багато працювала і як політик, і як перекладач на зміщення дружби між нашими братими народами. З 1995 р. він виконує обов'язки Надзвичайного та Повноважного Посла Республіки Хорватія в Україні. Але цікавиться не лише політикою. Його можна побачити на черговій виставці українського живопису, зустріті в театрі, чи на літературному вечорі, чи в книжковій крамниці, де він знайомиться з новинками з історії України та її культури.

Джуро Відмарович відомий у Хорватії поет, критик, літературознавець. У його творчому доробку переклади Олеся Гончара, Є. Гудала, І. Драча, Д. Павличка, І. Дзюбі і багатьох інших українських поетів та прозаїків. А ще Д. Відмарович має щасливу здатність, як поет і як людина, перейматися чужими болями і радощами. Про це свідчать і його поезії, які пропоную читачам у своєму перекладі.

Цими дніми нашему другові виповнюється 50 років. І ми щиро його вітаємо, значимо йому козацького здоров'я на довгі літа і творчої енергії. Щастя тобі, наш Друже!

Леонід ТАЛАЛАЙ

ДЖУРО ВІДМАРОВИЧ

ІСТИНА І ПОЕТ

Іванові Драчу

Істину чуті сьогодні треба,
Не відвертати від неї очі.
Тривожно звертаєсь до себе, до тебе:
Чи смієш?
Чи хочеш?

Почуй мене, друже, почуй мене, брате,
Народ мій любов'ю і волю диха.
Не ми до чужої віврвалися хати,
На пол чужому настили ліха.

Ще свіжі могили. І вдови невтішні.
Але до життя повертаємося знову,
І юні горіти вже пишуть вірши,
Які від любові, лише від любові.

І вправні, і горді, неначе тополі
Із незабутніх поезій Поета,
Усі матері наші Бога молять,
Щоб жахи минулого канули в Лету.

Подібні в нас, друже, тривоги і муки,
І, певне, якщо не з'єднаємо руки,

Не будемо разом, між рівними рівні,
То вийдуть зловісні з минулого тіні.

Адже нам племеться мотузка понині.

ПІСЛЯ ОДНІЄЇ ЛЕКЦІЇ

Забагато чорного, круків і вороняччя,
Немочі, сумніву, суму
І млявості,
Самопокарання,
Дискутування,
Констатування,
Аналізування,
Перед «старшим братом» запобігання.

І замало хоробрості, стійкості, віри
У вільні
Свою Україну.

Держава жити не може
У німих і збентежених
У переляканих серцях,
Що не б'ються при слові СВОБОДА,
Як на вітрі жовто-блакитний стяг.

НА БЕРЕЗІ ДНІПРА

Дніпро таємничий, широкий, могутній,
А місто над ним - мати міст українських
незагиблені і дуже, завжди неспокійне,
в жорстоку і славну історію вплетене.

Доки ходжу, розглядаючи золото бань,
Болісна думка мене обпікає:
Що я можу сказати вічному місту,

що пов'язує далеч і неоссяжність,
і неоглядність блакитного неба,
і людей, які у тривожних неспокой
постійно вдаляються в себе?

Де я і хто я?
І воля чия привела
знову мене у це місто,
хоч я навіть гадки не мав, що знову побачу
того?

Малий і збентежений, я під тополями
крокую, як воїн в загоні світанку,
дивлюсь в далину, прислухаюсь до вітру й
води,
і не можу позбутись постійного болю.

КНЯГИНІ ОЛЬЗІ

Молися Всешишньому, Ольго-княгине,
Молися за Державу, за рідний народ,
Щоб він не зламався під тиском негод
І вистояв гідно в непевну годину.

Молися, княгине, володарко, мати,
За волю, яку він почав здобувати.

Хоч я іноземець, та я не чужий,
І теж переймаюсь любов'ю до краю,
Що став і для мене таїй дорогий,
Як той, що з дитинства своєм називаю.

ШАПКА МОНОМАХА

Славна шапка Мономаха,
На Олімпі могутності перше ім'я!
У твоїй землі мене привітали
Як гостя почесного.

І я щиро вознесений

Рукою твоєю в щасливу мить,

Як хорватське ім'я,
Як посланець на берег старого Дніпра,
На землю печер і дзвіниць,
Широких степів і тополі.

Простягаєш ти руку мені українську,
Як козак низовий,
Як яструб гірський.
І вже не лякають морози
І під снігами земля.
Я своєї пораненої батьківщини
Називаю ім'я.

Я для тебе не примара тъмяна,
Не маслак для собачого посту,
І ти мені в очі
Дивишся прямо,
Як на почесного гостя.

Київ, 27 січня 1996 р. після повернення з
Маріїнського палацу.

СИНОВІ

У Києві загостювалась зима,
Гордовита сувора і сніжна,
У рівнинній країні - Україні.

А в нашій рідній Хорватії
З'являються квіти весняні,
Заповнюють екран телевізора -
Єдиний зв'язок з батьківщиною.

Що робиш, великий малий мій
Лицарю блакитноокий,
В узгоді з вітрами холодними,
Що вінуть не з нашої волі?

Надходить твій день народження,
А щасливе дитинство
Відходить.
Без мене під рідним небом
Ти дивишся на краєвиди,
На безліч деталей, що пов'язують нас
Назавжди,
Як і думки мої, котрі до тебе
У нашій
Частині Вічності.

ЧОРНОБИЛЬ -- ТРАВА МЕЖОВА

Не над однією долею спалахнула того дня,
26 квітня 1986 року, гірка біблія Звіза
Полін Розметала вона по світах дітей землі
нашої, обікні іхні душі й серця ностальгією
за рідним краєм, за батьківською домівкою.

Сниться людям журавль, що високо в небо
зняли свої крила, та й так і застигли над
забитими дошками криницями.

Плачуть рясними дощами широко розплю-
щені зінні хатині вікон, виглядаючи з далеких
доріг своїх господарів.

Боліть затумані двері свій потаємний,
такий близький кожному серцю скрип...

Не спить довгими ночами й Катерині
Наумівні Павленко - колишній мешканці
теперішньої Чорнобильської зони. Рясними
перлами вилітають на папір її тула Без
хитрості. Без надриву. Без фальшивої патетики.
Так, власне, колись народжувалися народні
думи. Й уже стolіття шліфували їх, залишаю-
чи не завжди вічними, на жаль, нащадкам
пам'ять про трагічні сторінки життя нашого
народу. Я вісторожу будьте пильними!..

Пришли вісти в село в суботу,
Що вибухнув блок четвертий,
І приніс нам багато горя.
Багато печалі і смерті...

Пережила немало. Немало й побачила - і
доброго і ліхого - на життєвій путі. Та невимовним
болем зашеміло серце шістдесятільної жінки, коли наказали евакууватись. Покидала рідне село Красне, що
у п'яти кілометрах від АЕС, з надією на швидке
повернення. А в душу закралося важке пере-
дучуття: ой, не скоро!

Було тут усе живе,
Коли жили люди.
Та розіхались світами,-
Як же воно буде?

Людський потік усе густішав, вливачись в
єдину ріку всенародного горя. Тривожно сигна-
лили машини, краяли холоднутишу
протяжними гудками. Людські обличчя карбу-
вали у зморшках свій невимовний біль.

Згадувалось кожному мимохіді: і кущ буз-
ку біля хати, і пужнасті жовтенькі клубочки
курчат, і гелотання гусей - усе, чим жила і
радила селянська душа...

Минали у смутний, тривожний задумі села і
міста, ліси і ріки - колись усе таке міле серцю.
І лише дозиметричні пункти нагадували про
жорстоку дійсність.

Ой за містом-Чорнобилем
Всіх перевіряли:
Чи ж багато радиції
На себе набрали?

Найбільше непокоїла думка: «А як же там
діти, онуки? Невже залишились у Прип'яті?
Що з ними тепер?..»

...Зустрілася із сім'ю аж у Кузнецівську на
Рівненщині. Безмежно вічна добром людям і
за шире слово, і за дах над головою. Та
приходять до жінки щоночі погомоніті і рідне
село, і домівка, і сад біля неї.

Я ж тебе садила,
Я ж і доглядала.
Та твої вже ягдок
Стільки літ на рвала...
Якби була зозулею,
Якби крила мала,
Полетіла б у садочек,

Там би й закувала
Прилетіла б у садочек,
Сла б на калині
Й заспівала б, розказала б,

Як жити на чужині...

Нанизує намистинки слів. Густо мережить
ними свій біль, часто переходячи на звичайну
розвідів, ламаючи нехитрі власні канони
віршоскладання. Та не бентежити вони не
можуть.

Ой та наші нені
Самі залишились
Будуть з вітром розмовляти
Самотні могили.

Нескладні вірші Катерини Наумівні - наче
осколки болю, виведені кров'ю серця. Це
своєрідний заклик: «Будьте пильними, люди!!!
Чорнобиль - трава гірка. І росте при Межі, за
якою апокаліптична прірва! Наступний крок
необережний - у безоднію. Ім'я нашадків
заклинаю вас: не отступіться біль нико!

Володимир Герман

Нерозминутись у житті Молодості зі Старістю.
Хтось раніше, хтось пізніше, - а кожен крізь
Ворота пройде, аби переступити межу Вічності.
Хтось із порожніми руками, а хтось із згинувши
руками, що вилуков урожай небували.

Давно колись промовив Геракліт, що дівчі не
можна вступити в одну і ту ж ріку, бо кожної хвилі
вона вже інша. «Не час місце, а місце міс»
- стверджує геніально Ліні Костенко. Тож сту-
паючи схожими життя - від колиски, коли вони
здільстває ще безмежним ланом, до хвилин, коли
відстігаєш зронити лише прощальне слово,
- пам'ятано про це і можна добро. бо
кожному віддаєшся по ділах його. Там. За
межею. Яку никому і николи ще не вдалося
обмінти.

Найчастіше для писанок беруть курячі яєчка і розписують їх воском за допомогою спеціального писачка і потім фарбують. Знімають віск -- незафарбованим залишається орнамент. З'являються і нові техніки писанкарства -- шприцем з фарбою, з витонченими. Також роблять писанки керамічні, скляні, дерев'яні -- розписані і різьблені, декоровані бісером.

Ярослава МУЗИЧЕНКО

ПОДАРУЙТЕ КОХАНОМУ ПИСАНКУ...

Історія писанок сягає в давнє минуле і пов'язана з ритуалом величання весняного відродження на землі. Писанку -- як символ сонця і відродження -- знають майже всі народи світу. Писанки жінки починають розписувати, тільки-но сонце набирає сили, на свято Стрітення (15 лютого). Останні писанки пишуть на Зелену свята.

Писанками люди вітають одне одного зі святами, особливо з Великоднем. Подаровану писанку тримають у хаті як наїліпшу окрасу. На Великдень дівчата на найкращих писанках настоють воду, а тоді вмиваються нею, щоби бути «гарною, як писанка». А червону писанку дарують своєму коханому. Діти роздарюють писанки родичам.

Писанки розписуються не звичайними

іншими орнаментами

СВІДОК СОЛОМОНОВОГО КОХАННЯ

Зійшла я в оріговий сад,
щоб поглянути на пуп'яночки при по-
тоці,
щоб побачити там, чи зацвів виноград,
чи гранатові яблуки порозцівали?
Письма над піснями, б : 11

Єдина згадка у Святому Письмі про волоський горіх породила непевність, чи було це місце й ошатне, а головне, винотково корисне дерево поширене у біблійній Палестині. Колись дослідники Біблії вважали, що горіхи могли рости лише в чарівному садку з «Пісні над піснями», разом з шафраном і корицею, мірюрою і аloe, усіма деревами ладану та наїзапашнішими пахощами. Отож, вони існували нібито тільки в поетичній уяві царя Соломона, який порівнював чарівної молодої з найпривабливішими рослинами (4 : 14). Та вже у шостій Пісні, коли молодий, змальовуючи красу нареченої, викликає її вдячну відповідь, йдеться про реальній садок, де ї ростуть горіхи, названі давньоєврейською мовою «гоз». Це слово й донині зберегло своє значення. Схоже звучить воно і в аравійських говорках арабської мови — гоз або джакуз. Горіхи, але які саме?

У «горіховому саду» могли рости волоські горіхи, адже фісташка й мигдалі мали свої назви, а інших «горіхових» дерев за тих часів Близький Схід ще не знов. Пригадаймо також, що стародавнім римлянам ця рослина була відома під свою «юптерів горіх», а це вказує на

дохристиянські часи... Остаточно розвіює сумніви давньоримський історик єврейського походження Йосиф Флавій. У своєму творі «Іудейські старожитності», вихвалаючи повну чудових плодів Генісаретську долину, він згадував і про горіхові дерева, які здавна росли там у дистатку.

Волоські горіхи мають щасливу властивість рясно родити до 300-річного віку, за що їх і тепер шанують у Святій Землі; під ними відпочивають мандрівники й прочани. І в Україні, за стародавньою традицією, у затінок високого горіха запрошують гостей, бо його запашне листя відлякує надокучливих комах. До речі, якщо горіхові не заважають сусідні дереви, він сягає 30-метрової височини і утворює, наче дуб, велетенську корону.

У післябіблійних історичних та літературних джерелах є чимало згадок про виготовлення з горіхового зерна наїкрашої олії для ритуальних потреб (запалення вівтарного вогню), а також для парфумів, солодощів, лаків і фарб. А в народних піснях і прислів'ях, навіть сучасних романах солодкий горіх залишається гідним порівняння з красою юнки. Ойті, дівчино, горіха зерна. Така співзвучність з біблійною лірикою була б неможливою без глибоких традицій християнської культури в Україні.

Крім смачного, поживного зернятка, скованого під міцною шкаралупою, за-

в'яди цінувалася й горіхова деревина. З неї виготовлялися дорогі меблі, скрині, ложі (приклади) мисливської зброї, деталі країці кінської упряжі:

Ой поїхав з України
Козак молоденький --
Оріхове сіделечко,
Ще й кінь вороненький.

На своїй батьківщині, у Киргизії та Південному Казахстані, горіхи ростуть справжніми лісами на схилах гір, по долинах і ущільненах уздовж річок та струмків. Кавказькі ж і балканські горіхові гаї, на думку більшості дослідників, свідчать про людські трагедії. Це покинуті й здичавілі під час нескінченних воєн сади, що розрослися під сонцем Півдня.

Назва «волоський» доводить, поза всяким сумнівом, що горіх прийшов до нас із Волоського краю, тобто від сусідів з Молдови. Сталося це, мабуть, ще за Візантії, що підтверджує і російська назва його — «грецький». Щікаво, що й досі волоський горіх має найбільше поширення у місцевостях, які відчули на собі вплив греко-романської культури, — на Буковині й Галичині, у Закарпатті, на Вінниччині, у Причорномор'ї, Криму, Приазов'ї, на Кубані. Взагалі ж він, за винятком глибокого Полісся й Карпатських гір, добре росте по всій Україні, потерпаючи лише від найбільших морозів.

Погодьтеся, що назви рослин, як народні, так і наукові, вражаютъють свою влучністю. Едина слово може багато розповісти про дерево, кущ або траву. Скажімо, українська назва всім відомої ліщини, яка належить до родини бе-

резових і не має зі шляхетним волоським горіхом нічого спільного. Адже слово «ліщина» виразно вказує на дикий лісовий чагарник, яким вона є у нас. Проте латинською мовою ліщина зветься корілус авеллана — «авелланський горіх», що свідчить про вирощування в культурі і торгівлю нею через давньоримський порт Авелло у південній Італії.

Ліщина все ясно, з нею волоського горіха не спутаєш. Та є принаймені четверо справжніх родичів, дуже на нього схожих. По-перше, далекосхідний маньчжурський горіх, чие листя має гострі і непримінні запах, а шкаралупа плодів така товста й міцна, що з неї дуже важко дістати зернятко. Це дерево використовують у декоративних насадженнях, як і споріднений з ним японський горіх Зіболльда, що відзначається надзвичайно довгим, до метра, листям. Ще рідше зустрічаються у нас два американських види — чорний та сірий горіхи. Вони високі, гарні, до того ж морозостійкі, але знову ж таки родять дрібнуваті й дуже тверді горішки. Що ж казати, волоському горіхові нема рівні в світі!

Феномен біблійних рослин дивує нас, крім усього іншого, й тим, що європейці не знайшли їм гідної заміни ні по відкриттю Індії або Америки, ані після знайомства зі стародавніми культурами Китаю та Японії. Більше того: ці старосвітські рослини поширилися, разом з Христовим вченням, на всю Землю — від Нового Світу до Австралії.

Андрій Топачевський

З БОЖОГО САДУ

ПРОДОВЖЕННЯ. Початок див. ч. 7, 8, 9—10, 12 1996 року

КВАПЛИВИЙ МИГДАЛЬ — ВІСНИК ПЕРЕМІЖНІ

І двері подвійні на вулицю замкнені будуть, як зменшиться гуркіт місна, і голос пташини замовкнє, і затихнуту всі дочки співучі;

І будуть боятися високого місця, і жаги в дорозі ім будуть, і мигдаль зачвіте, і обтяжіє кобилка, і загине бахання, болодина відходить до вічного дому свого, а по вулиці будуть ходити дівчата голосильнику...

Книга Еклезіастова, 12 : 4—5

І було мені слово Господнє, говорячи:
Що ти бачиш, Еремі?

А я відклав: Я бачу мигдалеву галузь.
І сказав мені Господь:

Ти добре бачиш, бо я пильнуло Свого слова, щоб справділось воно.

Книга пророка Еремії, 1 : 11—12

Кінцева глава з книги Еклезіастової, або Проповідника, підсумовує розповідь розчарованого земними вітками царя Соломона про мізерність тутешнього життя. Соломон переконався на власному досвіді, що єдину метою буття є заспокоєння перед Всешишим, і нагадує про те, що слід пам'ятати замолоду, поки літа не притутили наші почуття. Наведений уривок є алгоритмом інакомисленням, де двері на вулицю — це вуха, стишення гурту місна та пташиних голоств — прояви глухоти, обтяжіла кобилка (коблик) — символ нерухомості, а квітучий мигдаль — старече сивине. Ці та інші яскраві алгоритми допомагають підготувати вірвіх до сприйняття останніх, перед післямовою, слів Проповідника: «І вер-

роди, а часом і квапливість. Та попри все, зображення білих або ніжно-рожевих мигдалевих пелюсток прикрашають стіни палаців, розкішні східні килими.

Отже, мигдалеві сади можна зустріти скрізь, куди весною не повертаються холоди. Це Крим і Балкани, Кавказ і Туреччина. Зрозуміло, що мигдалеві горіхи здавна були в нас хоч і дорогою, але добре відомою лагоминою. Арабський мандрівник Павло Халебський, відвідавши Україну 340 років тому, називав їх серед звичайних іноземних товарів: «До Києва купці привозять олію, мигдаль, оливки, рис, родзинки, фіги, тютюн, червоний сап'ян, шафран, всяке коріння, перські матері і бавовняні тканини у великій кількості з турецьких земель». Що ж, вірна адреса! Адже за тих часів практично все узбережжя Чорного моря належало до володінь Османської імперії, Кримське ханство теж було її васалом. Нотатки арабського гостя нагадують нам про те, що південні сусіди, мусульмани, не лише воювали з нами, а й торгували і взагалі помітно впливали на український побут і звичаї.

Поки Павло Халебський милувався київськими ринками, його сучасник, французький інженер Гійом Левассер де Боплан, збирав відомості для свого «Опису України». За його свідченнями, поблизу низького Верхньодніпровська, на берегах річки Замокан (що зветься тепер Самоткань), «зустрічається багато карликівих мигдалевих дерев, але вони дики і іхні плоди дуже гіркі». Спостереження Боплана дають достовірну уяву про вигляд незайманих степів за козацьких часів. І нині, наприкінці квітня, коли весна стає повновладною господинею нашого Півдня, квітне

мигдаль степовий — приземкуватий чагарник заввишки хіба що до пояса. Його народні найменування — бобчук, заячий горішок — підказані своєрідними плодами. Цей вид мигдалю поширеній на всій степовій частині України. Особливо любить схили, кам'янисті відслонення, де росте невеличкими куртинами, а іноді створює справжні колючі зарості.

Ледь з'являється на його гілках перші листочки, як одразу ж за день-другий розпустяться гарні п'ятипелюсткові квіточки. Тоді плетиво гілок бобчуків оповіє наче рожевим туманом. Цим зумовлена ще одна його народна назва — дівочка кров. Та осиплються тендітні пелюстки, і по весні на місці квіток виростуть дрібненькі, сухі й шкірясті плоди. Вони вкриті, наче хутром, густим опушненням. Ядра їхніх насінин багаті на олію, мають характерний мигдалевий аромат, але неістинні. Та не шукаймо у всьому користі! Від кожної рослини є пожиток, хоч і не помітний на перший погляд. Разом зі степовою вищеною та терном зарості бобчуків захищають степові землі від руйнування. А там, де стежі розорані, де знищені прекрасні кущі мигдалю, там здійснилися сумні пророчі передбачення: суховій підніяли беззахисну землю, перемішали її з повітрям, і стали ті степи безплодною пустелею.

Нищити квітучий мигдаль так само безглуздо, як марнувати молодість або ховати власну шляхетну сивину. Всякі рослини, як і кожний порік життя людського, відповідає певне місце і час.

Одним словом, як писав печерський письменник перш. половиною XIII ст. Полікарп до свого архимандрита Акіндіна II: «Іншим бо здається невірогідним скаже, задя величини справ, причина ж невір'я - мене знають, грішного Полікарпа. Але якщо повелить твоє преподобство написати - іхній розум сприйме і до пам'ят принесе. Якщо ж не потрібно [це ім] буде - наступним по нас задя [іхньої] користі залишимо... Нині ж, задя твоєї любові, потасмине почути було, і пам'ять тих, хто любить Бога, повсякчас шанована і хвалена. Ті, котрі Йому вгодили, від Нього увіччані. Мені ж такими прикраситися - велич с, і цим надієся прикрити погані свої справи: як тільки згадаю почути - і творю, і думаю, як мені набути [допомоги] чудотворності іхньої. Як бо, - каже Господь, - радість буває на Небі за єдиного грішника, що кається, але наскільки сильніше - за стількох пра-ведних янголів веселяться, котрі жили життям небесним. І тих слави належить ім спакоємтю бути. Адже тут про площ не думали, але, немов безплотні, земне все відкинули, все житейське і за що маючи, аби [лише] одного Христа набути. Того бо Одного возлюбили і [до] любові Його прив'язалися, і Тому всю свою віддали, аби від Нього любов прийняти. І Той дарував ім на землі належне праці іхньої віддання - талан чудотвориня. В майбутньому ж невимовною славою прославити. Без Святого бо Духа нічого людині не дастися на землі, якщо не буде дано йому звище».

Проте, як писав прп. Нестор, «перейду до подальшої розповіді.., належні ж слова вложе мені [до вуст] Бог, що дарує благо і словослов'я».

Протягом кінця XI - поч. XIII ст. Лавра набуває все більших і більших маєтностей та політичного впливу, натомість втрачаючи дещо зі своїх духовних здобутків. Були в цей час у неї періоди злетів і падінь. Її грабували орди половців 1096 р. і ледь не спалили 1169 року головорізі «христолюбивого» Андрія Боголюбського. Але, попри все, монастир розбудовувався, широко розкинувшись по все більш роздіблений Русі своїй подвір'ям та приписні монастири. Фактично лаврськими ченцями було здійснене хрещення Ростово-Суздалської землі, яке в основному слуга віднести до др. пол. XI - поч. XII ст., (хоча остаточна християнізація в'ятивич, які жили на території Московії, відноситься до XV ст., ба, навіть до більш пізніх часів). Продовжувалось і печерське літописання, хоча центр його з Мономахових часів переходить до більш згідливих придворних літописців.

Ординці не пощастили Печерського монастиря, як не пощастили нічого іншого на Русі. В кінці осені чи на початку зими 1240 року Лавра була вщент спалена і пограбована. Ось як описує цю подію, з посиланням на монастирське літописні джерела, Синопсис: «...злочестивий Батий, розоривши преславний град Київ, прийшов із поганами своїми й до святої обителі Печерської, де безліч народу було обкладено і мужньою проти того ворога Хреста Господнього задя святої місця стояло. Але через гріхи не змогли християни відбитися та відліти: бо нечестиві «варвари», овнами чи тараними стіни кам'яні монастирські розбивши до фундаментів розлямавши, до святої обителі увійшли, людей всякої чину посікли, а інших полонили, і саму до Небес подібну церкву Пресвятої Богородиці Печерську осквернили, від усіх

Про автора:
Ірина Жиленко — киянка, дочка відомих українських письменників. Історик, завідуюча сектором археографії Національного Києво-Печерського історико-культурологічного заповідника. Автор наукової розвідки «Літописні джерела до історії Києво-Печерської лаври XI—XIII ст.».

Ірина ЖИЛЕНКО

СВЯТИНЯ

Закінчення, поч. див. ч. 3

прикрас огороли, і хрест з глави церковної золотокований знявши, верх до половини церкви по вікна повелінням проклятого Батия зруйнували. Також і верх Вівтаря великого по перси ікони Пресвятої Богородиці розбили й весь монастир з усіма прикрасами та кам'яними стінами до фундаментів зруйнували та розметали, як про те докладно в давніх літописах руських знаходимо. Звідтід прикрашена Божою славою Діви [Богородиці] обитель свята Печерська до свого первісного буття як красидльної не може повернутися, бо нинішня забудова далеко відрізняється від початкової. Тих же, що полюбили благоліпство храму Богородиці, - одних смерть свою посікла косою, інших - меч нашестя іноплеменного поїв, іншим перепоною [життю] стали міжусобні війни.. Від злочестивого Батия до кінця була розорена свята обитель Печерська і до Небес подібна церква Успіння Пречистої Богородиці протягом багатьох літ перебувала в запустинні. Але в деякому преддлі, що ввіців од погані, Божествenna Служба через страх [перед невірними] таємно заїйтисяла. Чорноризці ж по лісах та печерах поневірлялися під керівництвом.. [Агапіта - ? - І. Ж], аж до відновлення церкви й монастиря [там] перебували, і до зібрання на Службу Божу до церкви приходили. Задя того встановили [бити] в одній малий дзвін, названий Благовістом, і не часто в нього вадряти, але повільно, аби той благовіст краче чули і з далеких та підземних місць могли сходитися до церковної служби». В Близких печерах ще з тих страшних часів частина приміщень забита кістками загиблих. Це місце так і називається: «крипта убієнних Батисм». Серед мерців - не лише чоловіки. Багато тут жіночих та дитячих останків. Це люди, які шукали порятунку за монастирською огорожею, але довіку лишилися лежати в святий лаврській землі.

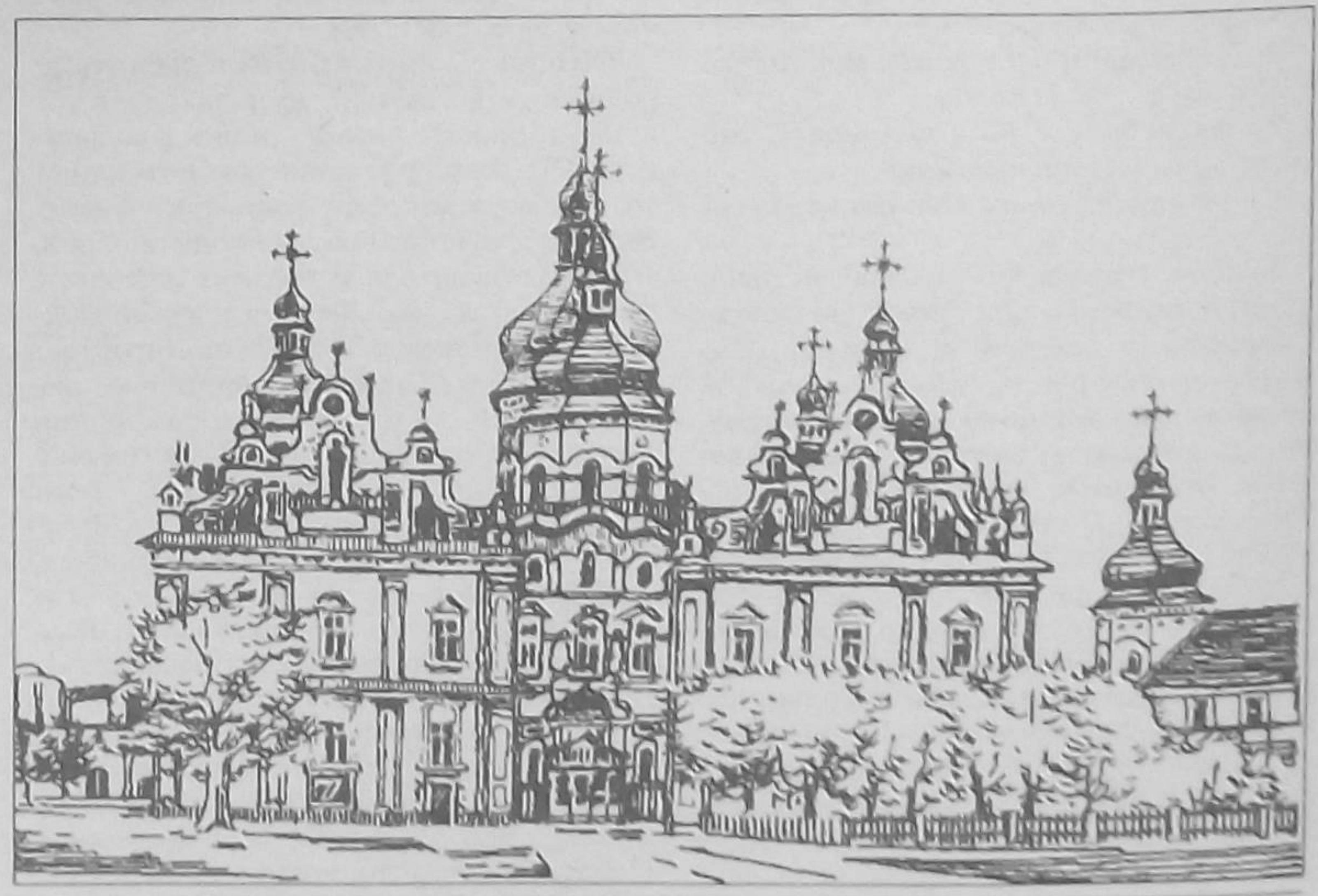
Та, попри все, монастир продовжував існувати і посідати значне місце в розгромленому місті, яке втратило своє політичне значення і на довгі століття перетворювалося на виключно культову святощою східнослов'янського православ'я - «другий Єрусалим». Нам відомі два архимандрити Києво-Печерські цього часу - Агапіт (+ 1249) та Серапіон (+ 1275) (останній більш знаний як давньоруський письменник Серапіон Володимирський - потім він обіймав у тому місті єпископство). Серед значної літературної спадщини останнього - поквала прп. Феодосію Печерському, написана в перші десятиліття по павалі. Повна прокоти й любові до рідної обителі оповідь святого про татарське нашестя і молитва до святого наставника: «Коли ж помножилися гріхи наші - звершилися беззаконня наші й огидні діла наші Бога прогнівали, тоді задя гріхів наших, Божим попущенням, сплюндровано доми

Коли писалися ці слова, наслідники монастиря, як і ми нині, не могли вже бачити мощей прп. Феодосія, перенесених в Успенський собор з печер 1091 року, - винищенню була настільки повним, що ніхто досі достеменно не знає, в якому місці братія напередодні нашестя їх заховала.

Це розорення не було останнім. Попереду були ще 1399, потім 1416.. I все ж монастир існував, був духовним і культурним серцем своєї засновленої країни. В ці тяжкі часи - в кінці XIII - на поч. XIV ст. з'явився такий визначний і донедавна люблений нашим народом твір давнього українського письменства, як Кісво-Печерський патерик (його вже неодноразово цитовано вище). Початок йому було покладено ще в перш. пол. XIII ст. трудами двох печерських постриженників - св. Симона, який був на той час єпископом Володимира-на-Клязьмі, та його духовного сина Полікарпа. Ці два письменники збрали з різних літописних та агографічних творів інформацію про Печерський монастир та його подвійників за XI-XIII ст. Три іхні твори (два Симонові і один - Полікарпов) і лягли в основу Патерика. Пізніше до нього додали житіє прп. Феодосія Печерського, написане прп. Нестором, та різні літописні статті. Про надзвичайну популярність цієї збірки свідчить існування цілої низки її редакцій, частини з яких з'явились не в Лаврі, а нерідко за багато тисяч кілометрів від неї, ба, навіть у Москові. Остаточною редакцією Кісво-Печерського патерика прийнято вважати редакцію 1462 року, укладену ченцем Кісво-Печерської лаври Касиєном.

Патерик цікавий не лише своїми духовними і літературними якостями, але і як історичне джерело, оскільки зберіг чимало літописних повідомлень, які, своєму первісному вигляду до нас дійшли. Все це ставить його в один ряд з найбільшими досягненнями європейської літератури. Патерик є і мас бути предметом особливої гордості українців. Проте, на жаль, слід констатувати, що нині з ним знайомий навіть не кожен віруючий. Останнім часом з'явилося декілька видань Патерика, проте я візуву на себе сміливість порекомендувати читачам обрати перевидання Касиєнівської редакції 1462 р., здійснене 1991 р. видавництвом «Час». Нехай вас не лякає мовна проблема, бо, вчитавшись, ви зрозумієте, що мова твору мало чим відрізняється від сучасної української. З російських перекладів непоганим є нещодавно перевидані переклади Е. Поселяніна (для перекладу використано церковнослов'янське друковане лаврське видання XIX ст., і, попри вади цієї редакції, про які ми ще скажемо, сама якість перекладу надзвичайно добра) і М. Вікторової (використано Касиєнівську II редакцію, проте без житія прп. Феодосія). Найтрішим із широкодоступних нині безперечно, російськомовний закордонний переклад (а точніше - переказ) друкованого Патерика, перевиданий 1991 р. в Києві, який ще досі можна зустріти в церковних кiosках. Повірте, від нього в усіх, хто хоч трохи розуміється в історії Лаври, стає просто страшно і соромно: страшно за наше надбання, за душу нашого народу; соромно за те, що ми досі продовжуємо вгамовувати духовну спрагу закордонною жуйкою з власної культури!

Давно назріла необхідність адаптації Патерика на сучасну українську мову.

Нині ця робота в Заповіднику ведеться і остаточний варіант тексту (за Касицьківською) ІІ редакцією, проте з використанням усіх інших буде, очевидно, закінченням цього року. Ось тільки прошений на цю щонаїтважливу для нашої історії та культури публікацію Заповідник не має.

В XIV-XV ст. Лавра стає улюбленим місцем паломництва і поховання для можновладців русько-литовської держави. Зокрема, тут поховані майже всі київські князі з династії Гедиміновичів, чимало відзначених родів мали тут власні склепи. Зрозуміло, що ці люди дарували монастирю гроши та землю - часто цілі села й міста.

Щоправда, 1482 року Лавру знову сплонували татари хана Менглі-Гирея. Архімандрит Феодосій IV думав зберегти хоча б казну і коштовний богослужбовий посуд, а тому переніс їх до Верхнього Києва. Але добро згоріло й там.

Все ж Києво-Печерська лавра вступила в XVI ст. надзвичайно заможним і впливовим монастирем, і в цьому віці її належало пережити ще одне нещастя - цього разу сплюндрування зсередини. В цей час світська влада привласнило собі право призначення на всі вищі церковні пости (в Україні традиційно виборні). Люди, які послили їх у такий спосіб, були по-більшості дуже далекі і від духовності, і від елементарної освіти, систематично розоряли монастири та єпископські кафедри. Так, деякий архімандрит Печерський Антоній, призначений на це місце 1524 р., вже 1525 р. був, за підтримкою князя Костянтина Острозького, вигнаний з монастиря за те, що «в тому монастирі общини... не держав...», та за інші гріхи. Але вже 1528 р., за протекцією воєводи Віленського тощо і Київського Немировича, знів повернувся до монастиря. Найгіршим же архімандритом в історії Лаври заслужено вважається Софропій. Цей зумів настільки допекти всім своїм здирництвом та утижками братії, що навіть той самий воєвода Немирович визнав докази, викладені в скарзі, слушними, й 1542 року звільнив їх від пільга Лаври.

Зрозуміло, що кращу частину братії не могло не привожити таке становище. Ще 1522 року було отримано королівську грамоту на поновлення общиножителства, та це ні до чого не привело. 1551 року така спроба була повторена. Але наскільки мізерними були ці урізані вимоги не лише в порівнянні з порядками часів пр. Феодосія, але й з більш прости монастирськими правилами!

Втім, скоро Лаврі належало пережити ще один, чи не останній свій злет, і, як це часто буває, напад ззовні певною мірою вирішив внутрішні проблеми. На порозі була церковна унія... Безсумнівно, позитивному сприяттям частину української людності унії сприяло багато факторів, але головною причиною був надзвичайно тяжкий стан православної церкви. З вищеписаних причин високі епархіальні пости в ній десятиліттями посідали різноманітні пройдисти, що не боялись суду ні Божого, ні людського. Не дивлячись на недолики католицької церкви, там у цей період все ж можна було знайти управу на подібних суб'єктів. Крім того, унія, замінивши канони православної церкви католицькими, майже не вимінула на зовнішній вияв релігійних чуттів, - обрядовість - єдине, що знали в церкві темні нижчі верстви населення. Ще й досі можна почути, як на цій щадстві на діточках освіченні люди віносять греко-католиків до православних, забиваючи, що першооснова будь-якої релігії насамперед в її догмах.

Тому постперші уніатство набуло великого поширення в Україні. Зокрема в Кієві, при активній підтримці владетель, до них перенесли не лише Софійський собор, але й усі монастири. Усі, крім Лаври, а відтак засіли за високим монастирським частоколом.

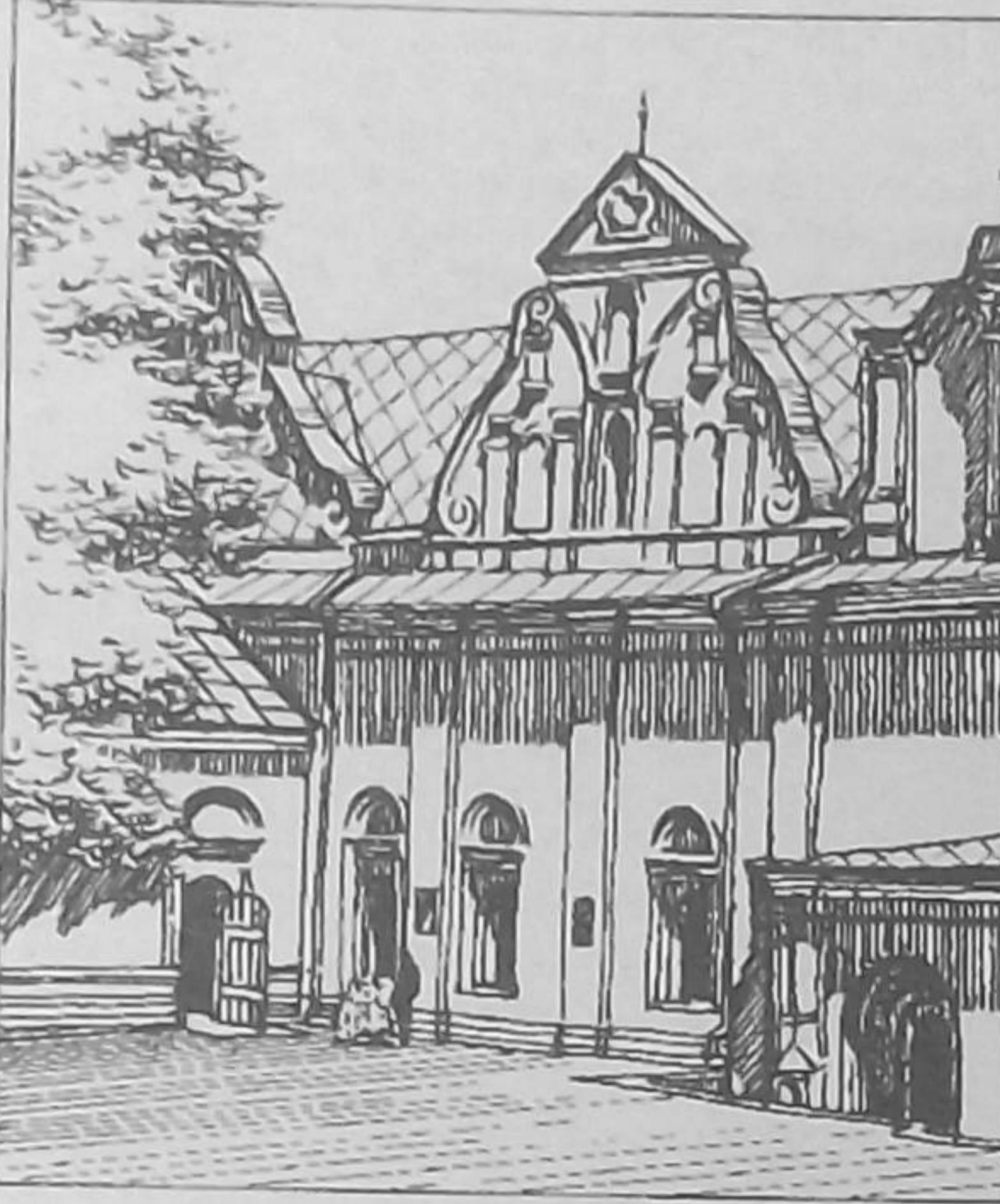
Та це був лише початок. 1597 року польський король Сигізмунд III своєю грамотою відає Лавру уніатському митрополиту Рогозі. Йому ж пізніше були передані кошти монастиря та деякі його частинки. Та на Печерську землю честупники все ж не ступили. Ченці на чолі з офіційно скінутим архімандритом послали своїм ворогам листа, який висловив відрізнявся од знаменитого листа запорожців турецькому султану, і музько витримали всі спроби нападу.

Невдовзі унія стала поступово задавати свої позиції, і все більше й більше українці поверталися до своєї материнської Церкви. В цих умовах уплатам стало

адже і їхні «власні», вже захоплені мистки православна шляхта й духовенство на всіх сеймах вимагали повернути законним власникам.

Згідно із свідченням одного з істориків Лаври Самуїла Міславського, перша друкарня тут з'явилася в 1531 році. Але зрозуміло, що за тих умов нормально функціонувати вона не могла. На початку XVII ст., коли стало зрозуміло, що основні поле боротьби з католицизмом лежить передусім не в площині козацьких шабель, а в площині ідеологічної боротьби, наступник Нікіфора Тура Елісей Плещеєвський заново започаткував 1615 р. видачу діяльність обителі. Перше відоме нам лаврське видання - «Часослов» - датується 1616 р.

Києво-Печерська друкарня швидко набула заслуженої слави країною в Україні. Навколо неї згуртувалися відомі пред-

ставники української інтелігенції: Захарія Коцистенський, Памво Беринда, Тарасій Земка, Лаврентій Зизаній, Олександр Метура, Опанасій Кайнофойський, Сильвестр Косів, Йосип Тризна, гравер Ілля та багато інших.

Особливо високого рівня видання Києво-Печерського монастиря набули за архімандритства св. Петра Могили. Молдавський принц, багатий шляхтич, перед яким відкривались величні перспективи в Польщі, він, бл. 1625 р., у 28-річному віці став настоятелем Києво-Печерської лаври, а потім і митрополитом Київським, і нарешті виводить практично православну церкву з рівня падчерики. Чудово розуміючи, що лише власна система вищої православної освіти може на майбутнє вберегти українську інтелігенцію од покатоличення, св. Петро Могила відбирає декількох здібних юнаків і на свій кошт відсilaє їх учитися до іноземних університетів. З цими людьми він у 1630-1631 рр. засновує в Микільсько-Больничному монастирі на території Верхньої Лаври школу. Цікаво, що таке починання викликало надзвичайно гостру протидію з боку православних киян. Київське братство, члени якого багато київські купці та ремісники, традиційно недолюблювали Лавру на економічному, так би мовити, підґрунті, побачило в ній конкурентію створеному ними училищу (яке, щоправда, не виходило за межі декількох традиційних предметів загальної грамотності) і зуміло щідні кошків та інших малоосвічених громадян Києва на боротьбу з новим навчальним закладом, який оголосили «католицьким». Один із учасників подій пізніше згадував, що був момент, коли всі вони, пристрасившись, чекали, що не сьогодні завтра їх потоплять у Дніпрі. Врешті, компромісу об'єднали з братською, утворили загальновідому Києво-Могилянську колегію (пізніше академію). Викладачі колегії, котрі по тому займали високі пости церковної епархії, були постійними авторами та упорядниками печерських видань.

Протягом XVII - поч. XVIII ст. Києво-Печерська друкарня віддала величезну кількість книг. Лише найбільш вагомих із них за цей час нараховуєтьсябл. 60. Це передовсім видання церковного змісту: Святе Письмо, писання Отців Церкви, полемічні твори, богослужбова література. Зуਪлилось лише на літературі з історії самої Лаври. Так, 1635 р. старопольською мовою опублікована книга Сильвестра Косова «Patericon». Це - переробка вже знаного нами Печерського патерика 1661 р. Патерик виходить ще раз - уже слов'янською. Чому у багатьох популярних виданнях можна знайти інформацію, що обидва видання містять

один і той же текст, лише поданий різними мовами. Проте це не так. Patericon - скорочений, написаний за всіма правилами тодішньої історіографії виклад змісту Патерика з численними витягами зі світської історії Київської Русі, взятими з українських літописів, але з посиланнями на відомі вченням людям того часу європейської, переважно польської джерела. Це видання для людей освічених. Патерик же 1661 року, хоч і несе в собі чимало особливостей, притаманних Patericon'у, і за об'ємом значно перевищує останній, є все ж текстом «для народу».

Серед інших історичних видань Лаври - «Teratoprima», книга, присвячена історії монастиря (1638 р.), і загальновідомий «Синопсис» - вибірка з київських літописів та інших джерел (перша публ. 1674 р., наступні видання - 1678 та 1680 рр. - вийшли зі значними доповненнями, а вже наступні - стереотипні), що довгий час був єдиним підручником з історії в Російській імперії.

Києво-Печерська лавра, починаючи від св. Петра Могили, поступово виступала проти будь-якого сдвигання з Російською церквою. Але після приєдання України до Росії ніхто вже не міг змінити хід історії.

Попервих це об'єднання мало певний позитивний вплив, оскільки забезпечило для все зростаючої української церковної інтелігенції можливість займати високі посади на сході. Але, зрештою, найбільше виграла від цього Росія, оскільки, по суті, православними українцями було закладено підвальні її нинішньої духовної культури. До того ж, засилля в церкві українців не звільнило іхніх Батьківщину од рецесії московських царів, патріархів та, пізніше, синоду. Зокрема, найбільший тиск вівся на Києво-Печерську лавру, котра остаточно перешла на відання Московської патріархії 1688 року. Вже саме будівництво Петром I на початку XVIII ст. Печерської фортеці знищувало всевладність Лаври в цьому районі, поставивши її під контроль російських військ. Ось як описує «благодіяння» царя сучасник: «Як закладено фортецю - великі були людям зігхання та плач, оскільки мости були зруйновано, сади прекрасні вибурбали і жителям велено, аби деінде місце для життя шукали. Але й самому Мазепі була скорбота не мала, оскільки мати його гетьманська була ігуменою у Вознесенському жіночому монастирі, який стояв навпроти Святої Брами Печерсько-лаврського монастиря. [Цей монастир] також був знищений і перенесений до нижнього Києва, на Поділ, на Житній торжищі, де церкви Флора та Лавра - та належала до того ж монастиря; а на місці була влаштував Государ згідно з указом арсенал великий».

Особливо ж муляжі очі Москві лаврські видання. А тому ще до кінця XVII ст. патріарх Іоаким (до речі, людина темна та неосвічена настільки, що в цьому плані виглядала унікальною навіть у міжнародному контексті) засновує в Микільсько-Больничному монастирі на території Верхньої Лаври школу. Цікаво, що таке починання викликало надзвичайно гостру протидію з боку православних киян. Київське братство, члени якого багато київські купці та ремісники, традиційно недолюблювали Лавру на економічному, так би мовити, підґрунті, побачило в ній конкурентію створеному ними училищу (яке, щоправда, не виходило за межі декількох традиційних предметів загальної грамотності) і зуміло щідні кошків та інших малоосвічених громадян Києва на боротьбу з новим навчальним закладом, який оголосили «католицьким». Один із учасників подій пізніше згадував, що був момент, коли всі вони, пристрасившись, чекали, що не сьогодні завтра їх потоплять у Дніпрі. Врешті, компромісу об'єднали з братською, утворили загальновідому Києво-Могилянську колегію (пізніше академію). Викладачі колегії, котрі по тому займали високі пости церковної епархії, були постійними авторами та упорядниками печерських видань.

Перша спроба закабалити печерську друкарню закінчилася поразкою. Та це був лише початок. 1720 року Петро I одним розчерком пера, не вдаючись у подобиці, заборонив виходити з друкарні видачі змісту церковної змісту за власними зразками. Вірна власній незалежній політиці, Лавра, по суті, не зважала на його заяви, продовжуючи друкувати свої видання без згоди московської влади і обмежуючись відлісками.

Так, зокрема, в к. XVII - на поч. XVIII ст., не дивлячись на систематичні спротиви патр. Іоакима, було написане і вийшло з друкарні унікальне видання Четій-Мінєй св. Димитрія Ростовського, яке містило «справи» про постанову «О внесении исправлений в Патерик Печерский» не були зведені всодине основні зміни, які передусім стосувалися виключення з тексту більш чи менш великих фрагментів (іноді - до трохи сторінок!) Таких купюр, зокрема у Патерiku, нараховується 58! «Справники» цікавили головним чином фрагменти, де наголошувалося на винятковій святості Лаври. Так, із того ж Патерiku було зовсім викинуто оповідь про прп. Онуфрія й обітницю св. Антонія, обітницю св. Феодосія. Приспівались навіть до того, що в церковнослов'янській друкованій реадакції Лаври названа «архімандрією всієї Руської землі». Проте треба сказати, що Патерiku, вихолощене видання якого з'явилось в Москві 1756 року і потім було повторене у Лаврі, ще пощастило вийти з лап московських «спеціалістів» у не надто сплющеному вигляді й виникло до початку нашого століття.

Така «плідна робота» над Патериком відбувалася протягом усього року, доки в постанові 29 листопада «О внесении исправлений в Патерик Печерский» не були зведені всодине основні зміни, які передусім стосувалися виключення з тексту більш чи менш великих фрагментів (іноді - до трохи сторінок!) Таких купюр, зокрема у Патерiku, нараховується 58! «Справники» цікавили головним чином фрагменти, де наголошувалося на винятковій святості Лаври. Так, із того ж Патерiku було зовсім викинуто оповідь про прп. Онуфрія й обітницю св. Антонія, обітницю св. Феодосія. Приспівались навіть до того, що в церковнослов'янській друкованій реадакції Лаври названа «архімандрією всієї Руської землі». Проте треба сказати, що Патерiku, вихолощене видання якого з'явилось в Москві 1756 року і потім було повторене у Лаврі, ще пощастило вийти з лап московських «спеціалістів» у не надто сплющеному вигляді й виникло до початку нашого століття.

Так поступово перестала існувати самобутня лаврська книжна культура. Щоправда, до честі пізніших керівників друкарні треба сказати, що, програвши в якості текстів, вони не поступилися в якості друку. Наша друкарня була аж до свого розорення більшовиками най

(Закінчення. Поч. ст. 14—15)

якими, зокрема, в монастирів були відіbrane їхні маєтки і вони надалі мали утримуватися на казенний кошт. Ця акція раз і назавше покінчила із залишками автономії українських, і російських монастирів. Лавра отримала дуже високий офіційний статус, ставши, по суті, найвизначнішим монастирем Російської імперії. Але так було тільки на папері. Обитель, що завжди так пишалася своєю незалежністю від кіївських єпархів, настоятель якої обирається виключно її насельниками і був до деякої міри навіть більш шанованим, ніж представитель церкви, стала віднині лише чимось подібним до придворного монастиря призначених у Москві митрополитів Київських і Галицьких, які одночасно отримували ще й титул священно-архімандрита Києво-Печерського! Так завдяки тяжкій п'яті синоду безславно для Лаври закінчилась давня суперечка про права і вольності найбільшої української святині.

Останній законнообраний архимандрит Києво-Печерській Зосима Валькевич був насильно зігнаний з поста і разом із більшістю соборних старців (представників колегального управління Лаври) та частиною братії відправлений до лаврської Голосіївської пустині під Києвом, де й помер. Цей зі зрозумілих причин замовчуваний російськими істориками Лаври XIX ст. печерський архимандрит заслуговує на те, аби сказати про нього хоч пару добрих слів. Отець Зосима не був ні письменником, ні великим культурним діячем. Проте він був добрым і дбайливим господарем. Народився він 5 вересня 1719 року в с. Пантусові недалеко від Стародуба в сім'ї бунчукового товариша Стефана Валькевича. Пострижений у Лаврі 6 квітня 1745 року. До вступу на архимандрію був начальником Ближніх печер. 1762 року, згідно з давнім печерським звичаєм, щоправда, уже тоді сильно урізаним в правах царським урядом, його було обрано на Києво-Печерську архимандрію. Протягом наступних 24 років о. Зосима (частково на кошти іншого великого постриженника Лаври, св. Павла Конюкевича, який мешкав у монастирі після репресивного усунення з Тобольської Барфири; а також на інші пожертвування християн за Ізюмську реставраційну роботи в старій Московії, відносить бох печах, більшості коріуських та укарні, обох лікарнях (для ченців і для прочан) та їхніх церквах, Троїцькій надбрамній церкві, церкві Різдва Богородиці та Аннозачатіївському храмі, тобто фактично ледь не на всіх архітектурних об'єктах Києво-Печерської лаври. Хіба таке піклування про свою обитель не заслуговує уваги — не меншої, ніж літературна праця? І ось після майже чвертьвікового подвижницького служіння старця було скинуто з посади й виселено, щоправда, зі значною пенсією, до господарчої лісової пустині!

Тут о. Зосима й помер 13 березня 1793 року, залишивши надзвичайно цікавий заповіт стосовно свого останнього упокоєння. 20 березня того ж року його було поховано в Лаврі, поблизу південної надвірної стіни Успенського собору, проти сінних дверей у трапезу (мається на увазі трапезна, що стояла тут до побудови на початку ХХ ст. нової), посередині прохожої дороги. Мабуть, така вже доля України, що цей значний її син і досі лежить без будь-якої вказівки на місцезнаходження поховання, а поряд брутально виділяється на тлі білої ошатної стіни бундючний пам'ятник русифікатору Столипіну, біля якого притулилась могильна плита сумнозвісних Іскри та Кочубея.

Хай це звучить досить парадоксально, але, по суті, з затриманням Генеральних штатів та репресуванням законообраного керівництва монастиря й закінчилась історія Лаври як діючого монастиря. Адже, на жаль, функціонування будь-якої обителі полягає не тільки в регулярному відправленні служби та нагляді за святинями, а у внутрішньому духовному житті. Воно ж у Лаврі потроху завмирає, і вона з цього моменту все активніше перетворюється з діючої общини на «шоу» для мільйонів віруючих.

які стикалися сюди з найвіддаліших точок імперії. Справа торкнулась не лише чернечого життя. Духовний собор санкціонував знищення Трапезної церкви, пам'ятника архітектури XVII ст., і давніх розписів Успенського собору; «прикрасив» Лавру численними надбудовами і прибудовами, які спогащали інші пам'ятники (частину їх було розібрано під час реставрації території в 50-60-х рр. ХХ ст.). Досі ніхто точно не знає, в який момент остаточно зникли з печер коштовні кишарисові раки, замінені спритниками на зроблені зі звичайного дерева

Проте, звичайно, і в цей тяжкий час, як і нині, святість Лаври притягувала до себе ревнителів благочестя. Серед них: прп. Парфеній; жінка, пострижена під чоловічим іменем, - прп. Досифей, котра була першою наставницею прп. Серафима Саровського; прп. Паїсій; Вассіан Сліпий та чимало інших, багатьох із яких ми зараз, можливо, і не знаємо. Величезну роль у збереженні Лаврських цінностей відіграв митрополит Євгеній Болховітінов (1822-1837). Росіянин, видатний історик, він, присланий до Києва уже в зрілому віці, зумів «переключитися» на українську тематику і випустити

атеїзму. Зміна конфесії в Лаврі, на наш погляд, також не принесе однозначно позитивних змін. Звичайно, можна припустити, що нове керівництво монастиря буде більш освіченим, а тому припиниться неконтрольоване «благолеплівання», хоч я особисто дивлюсь на таку можливість досить скептично - повсюдна практика показала, що серйозна охорона пам'яток нашему духовенству, незалежно від підпорядкування, ще далеко не по силі. Крім того, найголовніше полягає в іншому - відсутності самої концепції духовного та організаційного поновлення Лаври. Адже, погодьтесь, із охороною пам'яток державні органи до сьогодні справляються, в усякому разі, краще, ніж церковні. Служити ж службі для прочан (в чому насамперед полягає нинішня діяльність чернечої общини у Лаврі) може й звичайний приходський священик. То для чого ж тоді таке «поновлення»? Для збільшення доходів тої чи іншої конфесії? Для використання корпусів під адміністративні потреби? Так, погодьтесь, для екскурсантів, та й для прочан, хороша виставка набагато цікавіша, ніж наглухо зачинений для

Малюнки Світлани Малишко

три книги, присвячені історії Київської митрополії та Києво-Печерської лаври. Слід також з повагою згадати митрополитів Філарета та Флавіана, засновника бібліотеки, на основі якої створено Історичну бібліотеку, котра досі міститься в Лаврі. Та, не дивлячись на ці окремі проблиски, Лавра жила в цей час виключно спогадами (причому спогадами настільки ж перекрученими синодальною пропагандою, як був тим синодом вихолощений і текст Печерського патерика). Все це, як і не менш жалюгідний стан Російської церкви загалом, на жаль, і зумовило закриття обителі та трагічний кінець частини її насельників на початку ХХ ст. Адже, на наш погляд, саме в низькому духовному рівні «православ'я по-синодальному» слід шукати значною мірою корінь наступних поневірянь віруючих за комуністичного режиму. Бо пропаганда пропагандою, а коли серед інтелігенції кінця XIX - поч. ХХ ст. було соромно бути віруючим, то тут винуваті аж ніяк не більшовики чи якісь таємничі «жидо-масонські змови», а насамперед тупий православний офіціоз.

Після всього вищесказаного у читача має постати закономірне питання: чи можна відродити справжню Києво-Печерську лавру, і якщо можна, то що потрібно для цього зробити? Неймовірна святість Лаври, звичайно, за будь-яких обставин, полегшує це титанічне завдання. Проте попри це, на жаль, відповідь на вищеозначене питання на сьогоднішній день вимальовується досить невтішна. Адже подібна «спроба» до сьогодні вже коштувала Лаврі дуже дорого - понівечено багато з того, що завдяки ентузіазму співробітників Заповідника зуміло пережити найтемніше десятиліття офіційного

сторонніх «діючий» корпус. Спроби ж окремих осіб (є й зараз серед ченців монастиря чимало гарячих ентузіастів, думка яких, проте, не має ніякого значення за умов чисто централістського керівництва) відродити «хоч щось» є настільки ж «вагомими і результативними», як і в XIX ст. Нового ж прп. Феодосія чи св. Петра Могили Україна нині, жаль, не має. Не має вона навіть достатньої кількості просто духовних людей, які могли б хоч у якісь мірі сприяти поновленню істинного чернечого життя. На жаль, все це так. До цих проблем треба додати ще одну - туризм. Відвідання Лаври такою кількістю не прочан, але просто цікавих, а також немилуча перспектива зростання цього потоку, необхідність створення інфраструктур для потреб цих осіб також становить серйозну перешкоду для функціонування чернечої общини. До речі, ця проблема виникла не в XX ст. Ще у XVIII-XIX ст. більшість лаврських подвижників жили вже не на самій території Лаври, а в пустинях, де легше досягалося необхідне усамітнення.

Огже, чи бути Лаврі живим діочим монастирем?

Доки жива лаврська духовність, доки вона притягує до себе спраглих - не зникає надія. Проте ясно, що всі «поновлювальні» процеси мусять спиратися на щонайжорсткіший контроль держави в справі охорони пам'яток, а також на те, що ще лишилося від тої, справжньої Лаври - її культурну спадщину. До речі, з концептуальною зміною напрямків розвитку своїх святинь зіткнулися в цьому столітті навіть такі країни, що ніколи не знали ніякої атеїстичної мани, - наприклад, Італія. В тяжких же умовах

сучасного українського православ'я культурологчна основа випливає на перше місце сама по собі як наслідок багатьох першочергових завдань нашого буття: необхідності охорони пам'яток, наукових студій, культурно-освітньої та місійної діяльності. І рівноправними учасниками цього процесу мають стати як чисто церковні установи, так і державні наукові органи - той же Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, який має нині великий штат кваліфікованих спеціалістів, що вже сьогодні «окормляють» (чи стараються це зробити) своїми науковими знаннями церковні організації на території Лаври. Отже, поряд із негативним досвідом є і певний позитивний. Хіба, зрештою, не так вчиняли наші предки у XVII ст., коли на терені лаврської літератури, видавництва та мистецтва працювали не лише ченці монастиря, але й мирські люди (більшість із яких, втім, пізніше постригалися тут)? Хай ми не можемо зараз говорити про дійсне відновлення Лаври, не можемо говорити про помноження її духовності, але можемо досліджувати і пропагувати її надбання.

Як учений, фахівець із історії Лаври, я вважаю, за сучасних умов такий шлях є єдино правильним. Україна потребує державної науково-освітньої програми з дослідження і пропаганди православного, зокрема, лаврського культурного надбання, до якої б на рівноправній основі залучалися православні конфесії, наукові та суспільні організації, окрім особи. І тоді не буде поставати парадоксальне питання про відсутність у Заповідника коштів на видання того ж Патерика чи якихось інших давніх текстів, які є перлинами давнього українського письменства, у той час як на тій же території Лаври і за її межами видаються чудово й любовно оформлені книжками чи іншими неавтентичними текстами, порізаними синодальною владою ХІХ ст., замість справжніх українських, які дуже легко можна знайти, якщо, звичайно, знаєш і хочеш що і де шукати. І тоді, мабуть, ми вже рідше чутимо з наших засобів масової інформації унікальне «відкриття» на зразок того, що паску належить пекти у Страсну П'ятницю, у той час як це - єдиний день Страсного Тижня, коли це робити не рекомендується, припиниться пропаганда звичаїв, притаманних виключно російській перкові

Конче необхідне також масове видання (у міру можливості, в адаптованому на сучасну українську мову) хоча б найголовніших давніх українських апіографічних, історичних та богослужбових текстів, зокрема, тих же Четп-Міней чи Патерика. Необхідна організація для віруючих, приходського духовенства та просто цікавих, якоісь освітньої програми, яка б поєднувала дисципліни чисто церковні з культурологічними та музесзнавчими. Адже тільки так ми зможемо, хоча б досить віддаленому майбутньому, зняти напругу в питанні адекватного використання культових пам'яток (до речі, та ж Росія уже має не просто такі програми, але й середні та вищі навчальні заклади з тим же завданням). Створення всеукраїнської державної культурної православної програми на базі саме державної, а отже, підконтрольної державі, вільної від міжконфесійних чвар організації, яким є Національний Києво-Печерський заповідник, на наш погляд, сильно сприяло б і конче необхідному нашій Батьківщині об'єднанню різних конфесій у єдину помісну церкву, оскільки іншо так несприяє порозумінню, як спільна неупереджена праця.

BITACEMO

Жолудь Олену Іванівну –
вчительку Вишгородської школи № 3 із
 перемогою в конкурсі на кращого вчителя
 англійської мови по Київській області. Ми
 радо допомагали їй методичною літературою
 з задоволенням продовжуватимемо нашу
 півпрацю.

Мовно-інформаційний відділ

«Слово Просвіти»
Засновник - Всеукраїнське
Товариство "Просвіта"
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво № 1007
від 16.03.1993 р.
Відповідальний редактор
ЛЮБОВ ГОЛОТА

*Шеф-редактор Павло Мовчан
Редколегія: Ярема Гоян,
Анатолій Журавський,
Анатолій Погрібний,
Олександр Пономарів, Іван Ющук*

Адреса "Слова Просвіти" - 252001, Київ-1, завулок Музейний,
8, Всеукраїнське Товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка,
тел.228-01-30; E-mail: SLOVO @ PROSVITA. intercom. KIEV.UA
Індекс 30617 Зам. № 0315202 Наклад 5000

Виготовлено з готових фототформ на комбінаті «Преса України»